

Generiek maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw Drenthe –

In dit pakket zijn de volgende maatregelpakketten opgenomen, verwerkt en verbeterd:

-> *maatregelpakket 3 Grond en bedrijven – generiek deel (juli 2023)*

-> *maatregelpakket 4 Transitie landbouw (juli 2023)*

In dit aangepaste maatregelpakket zijn de volgende door WEcR als positief beoordeelde maatregelen opgenomen:

-	Investerings en management maatregelen (MRP 4)	69,3 mln	WEcR-ronde 1
-	Kritische Prestatie indicatoren (MRP 4)	49,5 mln	WEcR-ronde 1
-	Waardeverschil grond regeling piekbelasting (MRP 3)	45,6 mln	WEcR ronde 2
-	Financiering aankoop bedrijven (MRP 3)	93,9015 mln	WEcR ronde 2

De opmerkingen en verbeteringsuggesties die gemaakt zijn vanuit het tussentijds beeld, de Ecologische Autoriteit en WEcR hebben geleid tot aanpassingen en verbeteringen. Wij hebben de verbeteringsuggesties van het toetsteam en tussentijds beeld dermate vergaand verwerkt dat wij besloten hebben een andere indeling van de pakketten te kiezen om de samenhang, die tussen de vier initiële pakketten zat, beter aan te kunnen brengen en om zo op doelbereik tot een betere en integralere beoordeling te kunnen komen. We hebben gehoor gegeven aan de oproep uit het tussentijds beeld om aanvullende maatregelen op te nemen omdat deze nodig zijn om verslechtering tegen te gaan. Dat geldt zowel voor de natuuropgave als de wateropgave.

In dit generieke pakket hebben we de maatregelen opgenomen voor de transitie van de landbouw en de grondmaatregelen die van generieke aard zijn.

Generiek maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw Drenthe

0. Algemene onderdelen

Naam	
Hoofdaanvrager	<p>Provincie Drenthe</p> <p>[REDACTED] @drenthe.nl</p> <p>0592 [REDACTED]</p>
Deelnemende partijen	<p><i>Deelnemende partijen, hierbij svp aangeven welke partij(en) budget 'door beschikt' krijgen van de hoofdaanvrager. Oftewel, welk deel van het gevraagde budget de hoofdaanvrager wil toedelen aan andere partijen in het gebied, die de uitvoering realiseren.</i></p> <p>Dit maatregelpakket is samengesteld door de Provincie Drenthe met inhoudelijke input van verschillende gebiedspartijen van de tafels water, natuur, landbouw en gemeenten.</p> <p>De uitvoering is in samenwerking met waterschappen, terreinbeherende organisaties, gemeenten, waterbedrijven, LTO Noord, Drents Agrarisch Jongeren Kontakt, Agrarisch Natuurvereniging Drenthe (AND), Natuur en Milieu Federatie Drenthe (NMFD), Staatsbosbeheer (SBB), Natuurmonumenten, Het Drents Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, adviescommissies en particulieren.</p> <p>Ook ziet Provincie Drenthe mogelijkheden om nieuwe partijen te betrekken zoals: andere belangenbehartigersorganisaties, ketenpartijen, Duurzame Zuivel Keten, Brancheorganisatie (BO) akkerbouw en onderzoeksinstellingen.</p>
Gebied /locaties	<p><i>Afbakening van het gebied / locatie waarop het maatregelpakket betrekking heeft. Voeg desgewenst een overzichtskaart bij, zo mogelijk in open GIS-formaat.</i></p> <p>Dit maatregelpakket is gericht op alle landbouwers in Drenthe. Het werkgebied betreft de gehele provincie.</p>
Samenvatting	<p><i>Vat de essentie van het maatregelpakket samen in één alinea. Beschrijf de maatregelen waaruit het pakket bestaat en de bijdrage van het maatregelpakket aan de betreffende doelen (van NPLG, PPLG en/of meekoppelende doelen).</i></p> <p>Dit generieke maatregelpakket bestaat uit verschillende sporen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Doorontwikkeling van de kpi-systematiek. 2. Beloning voor geborgde kpi's. 3. Stimuleren van investeringen en innovaties. 4. Kennisregeling bedrijfsadvies, coaching en demonstraties. 5. Omschakelregeling. 6. Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland. 7. Waardeverschil grond regeling piekbelasting 8. Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven) <p>De groen gemarkeerde maatregelen 1, 2 ,3,7 en 8 zijn door WECR als positief beoordeeld.</p> <p>Dit maatregelpakket 2024-2026 draagt bij aan alle NPLG-doelen – natuur, stikstof, water en klimaat – door emissies naar de lucht, water en bodem te reduceren. In brede zin draagt het maatregelpakket bij aan een duurzame kringlooplandbouw.</p> <p>Waar mogelijk worden meekoppelkansen benut voor energie, recreatie, klimaatadaptatie, vitaliteit platteland en cultuurhistorie.</p>

Kosten en dekking	<p><i>Geef de totale kosten van het maatregelpakket weer, met daarbij een voorstel voor dekking (uit het Transitiefonds en andere bronnen van Rijk en regio).</i></p> <p>Kostenraming maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw Drenthe vanuit het transitiefonds ge, 2024-2026</p>		
	<i>Bedragen (* € 1.000)</i>	<i>Bedrag exclusief inflatiecorrectie (incl. BTW)</i>	<i>Bedrag inclusief inflatiecorrectie (incl. BTW)</i>
	<i>Spoor 1 en 2</i> <i>Doorontwikkeling van de kpi-systematiek</i> <i>Beloning voor geborgde kpi's.</i>	45.000	48.022
	<i>Spoor 3</i> <i>Stimuleren van investeringen en innovaties.</i>	63.000	66.226
	<i>Spoor 4</i> <i>Kennisregeling Bedrijfsadvies, coaching en demonstraties.</i>	5.000	5.276
	<i>Spoor 5</i> <i>Omschakelregeling</i>	25.750	26.962
	<i>Spoor 6</i> <i>Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</i>	9.000	9.461
	<i>Spoor 7</i> <i>Waardeverschil grond regeling piekbelasting</i>	43.450	45.304
	<i>Spoor 8</i> <i>Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties</i>	89.430	93.246
	Subtotaal landbouw	280.630	294.496
	<i>Uitvoeringskosten Landbouw (10% Spoor 1 t/m 6)</i>	14.775	15.405
	<i>Uitvoeringskosten bij waardeverschil grond (5% spoor 7 en 8)</i>	6.644	6.927
	<i>Uitvoeringskosten Gebiedsgerichte maatregelen</i>	15.553	16.217
	317.602	333.045	
<p>Voor de dekking van de kosten doen wij alleen een beroep op het Transitiefonds. En verdere specificatie is te vinden in het Template date maatregelpakket provincie</p>			
Bijlagen	<p><i>Geef aan welke bijlagen zijn bijgevoegd. Bijvoorbeeld overzichtskaarten, een kostenonderbouwing of een Plan van aanpak.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bijlage 1. Beschrijving van de kpi-systematiek en Drentse beloningsregeling. • Bijlage 2. Plan van aanpak spoor 1 en 2. • Bijlage 3. Overzicht van de kpi's en doelrealisatie. • Bijlage 4. Kopie tabel 7.3 uit werkdocument DPLG. • Bijlage 5. Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie Noord-Nederland ('Laaghangend Fruit' en 'Hooghangend Fruit') • Bijlage 6. AgroAgenda Noord Nederland: De route naar een waard(en)volle landbouw • Bijlage 7. Adviezen over maatregelen ter vermindering van ammoniakemissie; quickscan • Bijlage 8. Uitgebreide versie van de kostenraming 		

1. Analyse en opgaven

<p>Analyse provinciale/gebiedsopgaven NPLG</p>	<p><i>Beschrijf samenvattend de NPLG-opgaven in het gebied/de provincie.</i></p> <p>De NPLG-opgaven voor Drenthe zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het verminderen van de ammoniakemissies met 2.450 ton tot 2030. In het DPLG is voor deze opgave gewerkt met een periode tot 2035. • Het realiseren van een gunstige staat van instandhouding (GSvl) in 2030 op 30% van het verschil tussen het areaal dat nu niet in een GSvl verkeert en 100% GSvl. • Het halen van de doelen van de KRW. • Het verlagen van de broeikasgasemissies in de landbouwsector met 0,3 Mton CO2-equivalenten in 2030. <p>Zie het Werkdocument DPLG voor een uitgebreide omschrijving van de opgaven voor Drenthe.</p> <p><i>Relatie met de andere ingediende maatregelpakketten</i></p> <p>In het Toetsadvies werd gevraagd om aan te geven hoe alle door de Provincie Drenthe ingediende maatregelpakketten zich tot elkaar verhouden. Over het algemeen zijn alle pakketten erop gericht om een integrale bijdrage aan de realisatie van meerdere doelen van het NPLG te leveren of daarvoor voorwerk te doen.</p>
<p>Eventueel ontbrekende informatie</p>	<p><i>Beschrijf of en zo ja welke informatie over de analyse/opgaven nog ontbreekt om tot uitvoering van het maatregelpakket over te kunnen gaan. Geef in het geval van ontbrekende informatie bij onderdeel 5 aan welke stappen gezet worden om alsnog over deze ontbrekende informatie te kunnen beschikken.</i></p> <p>Niet van toepassing.</p>
<p>Eventuele wijzigingen ten opzichte van gebiedsprogramma</p>	<p><i>Beschrijf, als aan de orde, of de opgave, doelen en maatregelen in het gebied/de provincie gewijzigd zijn ten opzichte van het (concept) gebiedsprogramma.</i></p> <p>Niet van toepassing.</p>
<p>Meekoppelkansen en -doelen</p>	<p><i>Beschrijf de opgaven of doelen in het gebied die, naast de doelen van het NPLG, met het uit te voeren maatregelpakket ook gerealiseerd gaan worden en die daarmee onderdeel zijn van de uitvoering van het maatregelpakket.</i></p> <p>Het maatregelpakket draagt bij aan alle NPLG-doelen. De extra winst door uitvoering van dit maatregelenpakket hangt samen met de volgende punten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uit ervaring in Drenthe, met de kpi-aanpak, blijkt dat stimulerend beleid werkt. Bijna de helft van de melkveehouders doet mee aan Duurzaam Boeren Drenthe. Deze vrijwillige aanpak past bij de praktijk en stimuleert vakmanschap. 2. Kpi's vormen effectieve prikkels voor boeren om bij te dragen aan duurzaamheidsdoelen. Door een beloning te koppelen aan streefwaarden kan er een versnelling van het realiseren van doelen plaatsvinden. 3. Inzet van een integrale set aan kpi's voorkomt afwenteling op andere opgaven. 4. Boeren die aantoonbaar prestaties leveren op duurzaamheid kunnen daarvoor beloond worden door afnemers, maatschappelijke partijen en overheid. 5. Kpi's nodigen uit tot een kosteneffectieve inzet van maatregelen. Dit is niet alleen gunstig voor boeren (keuzevrijheid), ook voor de overheid (meer rendement van geïnvesteerde euro's). 6. De kpi-aanpak past bij de ambitie van ministerie van LNV voor kringlooplandbouw. 7. Met passende innovaties en investeringen kunnen boeren de transitie naar duurzame landbouw maken.

	<p>8. Door bedrijfsadvies in te kopen, kunnen landbouwers naar eigen behoefte, aan het werk met optimalisatie van het bedrijf en de bedrijfsvoering.</p> <p>9. Bedrijfsadvies geeft ook ruimte om boeren te coachen op zowel sociaal-emotioneel vlak als ook bedrijfsmanagement.</p> <p>10. Demonstraties jagen nieuwe ontwikkelingen aan door interesse op te wekken bij collega-landbouwers.</p> <p>11. Door samenwerking met Groningen en Friesland op de thema's investeringen en innovaties en gebruik te maken van Noord-Nederland als experimenteerregio (via de AgroAgenda Noord-Nederland) wordt in de uitvoering bespaard op de kosten voor het opzetten van regelingen en komen investeringen en innovaties sneller bij grote groepen boeren.</p> <p>12. Dankzij de regeling aanpak piekbelasting wordt bijgedragen aan vermindering van de depositie op N2000-gebieden. Door ook de grond van de bedrijven aan te kopen komt grond in overgangsgebieden beschikbaar die kan in worden gezet voor een functieverweving van landbouw met de functies water en natuur.</p> <p>13. Het financieren van de waardeverschillen van de grond, die ontstaan bij een verandering van de functie landbouw naar een verweving van de functies van landbouw/water/natuur, wordt omschakeling gemakkelijker voor boeren,</p> <p>14. Door aankoop van grond en bedrijven wordt ruimte gecreëerd voor gebiedsprocessen, die kan worden gebruikt voor het halen van de NPLG-doelen.</p> <p>Waar mogelijk worden meekoppelkansen benut voor energie, recreatie, klimaatadaptatie, vitaliteit van het platteland en cultuurhistorie. Het benutten van deze meekoppelkansen is sterk afhankelijk van de wensen en ambities van de individuele ondernemer en de wijze waarop het bedrijf verder wordt ontwikkeld.</p>
--	--

2. Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten

<p>Maatregelen, instrumenten en output</p>	<p><i>Beschrijf de maatregelen en instrumenten die onderdeel zijn van het maatregelpakket (1-3 zinnen per maatregel en instrument). Voeg desgewenst aanvullende notities toe en/of verwijst waar relevant naar het gebiedsprogramma.</i></p> <p><i>Beschrijf hierbij de concrete output die het maatregelpakket oplevert in het gebied. Het gaat dan om telbare informatie. Formuleer dit daarom zo specifiek en meetbaar mogelijk. Bijvoorbeeld aangelegde hectares, aantal bedrijfsverplaatsingen etc.</i></p> <p>Het generieke maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw bestaat uit verschillende sporen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Doorontwikkeling van de kpi-systematiek</i> <p>In Drenthe wordt in 2024-2026 specifiek ingezet op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Draaien van 2 pilots in verschillende Drentse gebieden. In deze pilots wordt ervaring opgedaan met monitoring en validatie van kpi's op bedrijfs- en gebiedsniveau. Dit draagt bij aan de borging van kpi's. - Het voortzetten van het stimulerende project Duurzaam Boeren Drenthe in 2025 en 2026 met 600 melkveehouders en 250 akkerbouwers. Hierdoor blijven boeren actief betrokken bij de kpi-ontwikkeling en wordt voorkomen dat er een gat valt. Waar mogelijk worden de resultaten van de pilots en vorderingen van de landelijke doorontwikkeling van het project KPI-Kringlooplandbouw meegenomen.
--	--

- *Beloning voor geborgde kpi's*

In een pilot worden boeren beloond voor het halen van de streefwaarden van geborgde kpi's. Deze pilot is aanvullend op spoor 1. Deelnemende boeren ontvangen een prestatiebeloning, die hoger ligt dan de beloning in het project Duurzaam Boeren Drenthe omdat vanwege de borging strengere criteria gelden. In deze pilot wordt uitgegaan van een hoger niveau op de interventieladder.

- *Stimuleren van investeringen en innovaties*

Investeringsubsidies om boeren te stimuleren investeringen en innovaties te doen die bijdragen aan de NPLG-opgaven.

De drie noordelijke provincies werken sinds juni '23 met de 'Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie', waarbij boeren voor laaghangend fruit-maatregelen subsidie aan kunnen vragen (zie bijlage 5). Gezien het succes willen de drie provincies deze regeling continueren. In de periode 2024-2026 wordt er naast laaghangend fruit ook ingezet op 'hoger hangend fruit', waarbij te denken valt aan subsidies voor stikstofkrakers, afzuiginstallaties en continue mestschuiven.

- *Kennisregeling voor bedrijfsadvies, coaching en demonstraties*

Deze regeling is gericht op het inkopen van bedrijfsadvies om duurzaamheidsresultaten op het bedrijf te verbeteren en om coaching in te huren op technische of ook sociaal-emotionele vraagstukken door specialisten, voor pilots, studiegroepen en demonstraties. Ook kleine investeringen of bedrijfsmiddelen die bijdragen aan doelrealisatie, kunnen gefinancierd worden met deze regeling.

- *Omschakelregeling*

Compensatie gedurende 2 jaar voor de omschakelverliezen die bedrijven hebben door transitie naar een biologische, natuurinclusieve, innovatieve en/of verbrede bedrijfsvoering. Vergoedingen voor ANLb en groenblauwe dooradering spelen binnen dit spoor ook een belangrijke rol.

- *Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland*

Steun voor de experimenten en de gebiedsgerichte aanpak van AgroAgenda Noord-Nederland, waarin wordt gewerkt aan 'Top-Voedsel uit een Rijk Landschap'. Daarbij gaat het erom dat de landbouw waarde toevoegt op economisch, ecologisch en sociaal terrein.

- *Waardeverschil grond regeling piekbelasting*

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderij (Lbv) is onderdeel van de regeling aanpak piekbelasting, hieraan kunnen veehouders deelnemen, waardoor op individueel bedrijf de stikstofuitstoot met 85% vermindert. Grond kan in deze regeling niet gekocht worden. Door in dit maatregelpakket de afwaardering van de grond wel mee te nemen, kunnen deze gronden ingezet worden om water- en natuurdoelen te bereiken of om grond te ruilen om dit op een andere locatie te bereiken. Het draagt direct bij aan de doelen en aan gebiedsprocessen, bovendien zorgt dit voor een integrale aanpak van de uitvoering aanpak piekbelasting. De financiering die we hiervoor in dit maatregelpakket vragen gaat om het afwaarderen van 945 hectare grond van bedrijven die zijn aangekocht in het kader van de regeling aanpak piekbelasting. Daardoor kunnen we de grond inzetten om NPLG-doelen te halen.

- *Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven)*

Voor de realisatie van de doelen in het DPLG zal er sprake zijn van (a) het opbouwen van een (ruil) grondvoorraad (ruilgronden, gronden met nevendoele en aankopen t.b.v. natuur- en waterdoelen) en (b) het beëindigen van bedrijven die vrijwillig aangeven te willen stoppen met hun bedrijf (stikstof en methaan reductie).

	<p>Vrijwilligheid is uitgangspunt en randvoorwaarde zowel bij het beëindigen van bedrijven als bij het aanbieden van (ruil)grond. Voor het (deels) afwaarderen van landbouwgrond en het faciliteren van vrijwillige stoppers/ beëindigen van bedrijven is budget vanuit het transitiefonds een voorwaarde. Om vrijwillige aankoopmogelijkheden te toetsen hebben wij een afwegingskader; wij beoordelen de mogelijkheden die de gronden bieden voor de realisatie van brede NPLG doelen. Met de grondvoorraad die wij zo opbouwen faciliteren wij de gebiedsprocessen, enerzijds door bedrijven te helpen verplaatsen, anderzijds door de extensivering in de landbouw.</p> <p>Bij het overbruggen van het waardeverschil van grond en bedrijven die van functie wijzigen gaat het om het waardeverschil tussen de waarde van grond of een bedrijf met volledige landbouwfunctie en de waarde van de grond of bedrijf met een gemengde functie van landbouw samen met water- en/of natuurdoelen.</p> <p>Output</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van de doorontwikkeling van de kpi-systematiek</i> <p>Een aanzet tot een landelijk systeem van borging, validatie en monitoring van kpi's dat wordt ingezet voor doelsturing op bedrijfs- en gebiedsniveau. Dit gebeurt in samenspraak met Rijk, andere provincies en ketenpartijen.</p> <p>Continuering van het project Duurzaam Boeren Drenthe, waarbij 600 melkveehouders en 250 akkerbouwers vrijwillig meedoen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van de beloning voor geborgde kpi's</i> <p>100 boeren ontvangen een prestatiebeloning voor geborgde kpi's. Naar verwachting zullen drie kpi's uit de gehele integrale set voldoende geborgd zijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van het stimuleren van investeringen en innovaties</i> <p>200 landbouwbedrijven in Drenthe ontvangen een investeringssubsidie hooghangend fruit en 450 landbouwbedrijven voor laaghangend fruit. Deze investeringssubsidie is primair bedoeld om emissiereductie te stimuleren met managementmaatregelen. Voor het monitoren, borgen en demonstreren wordt in samenwerking met Groningen en Friesland een monitorings- en meetnetwerk gerealiseerd. Dit wordt aangevuld met valideringsonderzoek van aanvullende aanzienlijke potentie hebbende managementmaatregelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van kennisregeling bedrijfsadvies, coaching en demonstraties</i> <p>250 vouchers voor bedrijfsadviezen, coaching-trajecten en demonstraties/studiegroepen/kleine investeringen en bedrijfsmiddelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van de Omschakelregeling</i> <p>30 boeren worden gecompenseerd voor omschakelverliezen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Output van Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</i> <p>Versnelling van gebiedsprocessen door steun voor experimenteren met bedrijfssystemen en nieuwe vormen van bedrijfsvoering die zijn afgestemd op het gebied.</p>
--	---

	<p style="text-align: center;">- <i>Output Waardeverschil grond regeling piekbelasting</i></p> <p>Afwaarderen van 945 hectare grond van bedrijven die zijn aangekocht in het kader van de regeling aanpak piekbelasting. In Drenthe zijn er 189 piekbelasters. Landelijk gaat men ervanuit dat 20% van de piekbelasters deel zal nemen aan de regeling. In Drenthe gaat het dan om zo'n 40 bedrijven, die (op basis van gemiddelden) ca. 945 hectare grond hebben.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Output waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties</i></p> <p>Overbrugging van het waardeverschil van 20bedrijven (incl. grond) per jaar, die van functie wijzigen. Hierbij is uitgegaan van normbedragen en gemiddelden.</p>
--	--

<p>Doelbereik maatregelpakket en in verhouding tot het gebiedsprogramma</p>	<p><i>Beschrijf de NPLG-doelen die met het maatregelpakket gerealiseerd worden. Geef dit weer op in ieder geval de hoofddoelen -natuur, stikstof, water en klimaat- en zoveel mogelijk kwantitatief.</i></p> <p><i>Geef, indien mogelijk, aan welke bijdrage het maatregelpakket levert aan doelbereik in verhouding tot het totaal aan de gestelde provinciale doelen voor het gebiedsprogramma.</i></p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik doorontwikkeling van de kpi-systematiek</i></p> <p>Door mee te doen aan de kpi-aanpak proberen boeren streefwaarden voor de kpi's te halen. Boeren kunnen zelf bepalen welke maatregelen zij treffen om de streefwaarden van de kpi's te halen. In Bijlage 4 hebben we voor een aantal maatregelen aangegeven welke reductie van de ammoniakemissies het oplevert. Met behulp van die bijlage maken we een schatting van de reductie van ammoniakemissie van 20%. Stel dat de 600 deelnemende melkveehouderijbedrijven maatregelen treffen waarmee ze elk een reductie van 20% van de bedrijfsemissies van ammoniak realiseren, dan levert dat in potentie een emissiereductie op 600 bedrijven * (20% van de bedrijfsemissies van 2433 ¹kg NH₃) = 292 ton NH₃ op. Dat komt overeen met zo'n 12% van de reductie-opgave voor Drenthe van 2.450 ton NH₃. Voor de 250 deelnemende akkerbouwbedrijven kan het gaan om potentiële emissiereductie van 250 bedrijven * (20% van de bedrijfsemissies van 1498² kg NH₃) = 75 ton NH₃ (3% van 2.450 ton).</p> <p>Als 800 melkveebedrijven en 800 akkerbouwbedrijven 20% ammoniak reduceren in Drenthe, dan loopt de potentiële reductie op tot 389 ton ammoniak uit de melkveehouderij en 240 ton ammoniak uit de akkerbouw, 629 ton ammoniak (ruim 25% van 2.450 ton).</p> <p>De inspanningen die boeren leveren, zoals meer weiden, kunnen ook effect hebben op de broeikasgasemissies. Hierover is een rapportage gepubliceerd van Wageningen Universiteit 'Verkenning van maatregelen voor vermindering van methaanemissies uit de melkvee- en varkenshouderij voor het bereiken van klimaatdoelen 2030'. De reductie van broeikasgasemissies middels kpi's is nog niet verder uitgewerkt voor Drenthe.</p> <p>Het ontwikkelen van een systeem voor validatie en monitoring van kpi's levert geen directe bijdrage aan NPLG-doelen. Het is wel een voorwaarde om deze aanpak, als bouwsteen van doelsturing, juridisch te borgen.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik beloning voor geborgde kpi's</i></p> <p>Het doelbereik hiervan hangt samen met welke kpi geborgd is, de streefwaarde en de deelname van het aantal boeren in de pilot. Hiervoor hebben wij van het Rijk nodig dat zij instemmen met het inboeken van reductiewinst middels doelsturing.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik stimuleren van investeringen en innovaties</i></p> <p>De investeringssubsidies hebben betrekking op managementmaatregelen die zorgen voor lagere emissies in bestaande stalsystemen voor minder ammoniak- en methaanemissies. De subsidies dragen daarom direct bij aan de realisatie van de doelen voor klimaat en stikstof. Indirect leiden minder ammoniakemissies tot minder stikstofdepositie op stikstofgevoelige natuurgebieden en leveren ze op die manier een bijdrage aan het natuurdoel.</p> <p>Het doen van "no-regret"-investeringen is het uitgangspunt. Er wordt alleen geïnvesteerd in <i>roerende zaken</i>, d.w.z. modulaire, niet-permanente en/of mobiele</p>
---	---

¹ Berekend op basis van CBS Statline en data van de Emissieregistratie ER Reeks 1990-2019.

² Berekend op basis van CBS Statline en data van de Emissieregistratie ER Reeks 1990-2019.

oplossingen, die zich technisch hebben bewezen, maar niet leunen op de RAV (Regeling Ammoniak en Veehouderij), om juridische kwetsbaarheid te vermijden. Alvorens een bedrijf subsidie toe te kennen voor “hooghangend fruit”, zal geverifieerd worden wat het toekomstperspectief voor het bedrijf op die locatie is, bezien vanuit de opgaven voor o.a. natuur, waterhuishouding en klimaat. Er moet in ieder geval perspectief zijn voor een periode die voldoende lang is om de investeringen te kunnen terugverdienen en/of om ze kosteneffectief te laten zijn in euro per gerealiseerde eenheid emissiereductie. De te subsidiëren maatregelen waarover afstemming plaatsvindt, zijn opgenomen in bijlage 5.

Met inmiddels de helft van het budget besteed (het Rijk heeft tot nog toe 55 miljoen euro voor de regeling beschikbaar gesteld) heeft al 20% van de ca. 4000 noordelijke melkveehouders deelgenomen. Het ligt in de lijn der verwachting dat, nog met het huidige budget, ca. 40% participatie (en implementatie) kan worden gehaald.

In afwachting van het programma voor monitoring, evaluatie en borging van het effect van de regeling (dit gaat in Q3 2024 van start middels een aanbesteding), is door NMI Wageningen een eerste verkenning gedaan naar het effect van de maatregelen tot nu toe. Op basis van data van SNN (aantallen deelnemende bedrijven en gesubsidieerde typen maatregelen) is het stikstofeffect van de eerste twee openstellingen in 2023 ingeschat op een gemiddelde emissiereductie van 11,5% per deelnemend bedrijf (Bussink, 2023; zie bijlage 7). Dit percentage is nog exclusief het effect van de gesubsidieerde adviezen, waaraan nog geen reductiepercentage gekoppeld is. Het emissie-reducerende effect van de gesubsidieerde mestrobots is door Bussink (2023) behoudend ingeschat tussen 0% en 5%, afhankelijk van het type (in Vlaanderen is de ammoniakreductie van mestrobots op conventionele vloeren forfaitair vastgesteld op 10-36%, afhankelijk van het type vloer en managementfactoren).

We gaan ervan uit dat met de hooghangend fruit-maatregel investeringen op 200 bedrijven in Drenthe worden gedaan. Dit betreft met name de grotere melkveebedrijven. Op dit moment praten we in dit kader met name over het concept van dagelijks of zelfs op uurbasis ontmesten, vergisten en stikstofstrippen. Op basis van recent onderzoek ([Verdoes et al., 2023](#)) is daarmee op bedrijfsniveau een reductie van de ammoniakemissie mogelijk van 46%. Tegelijkertijd kunnen methaanemissies uit mest en stal (dus exclusief enterische fermentatie) worden gereduceerd met 78%, op basis van Verdoes et al. (2023). Aangenomen dat de emissies uit mest ca. 20% uitmaken van de totale methaanemissies van rundvee (de rest is afkomstig van enterische fermentatie), betreft het hier een maximale emissiereductie van ca. $20\% \times 78\% = \text{ca. } 15,6\%$.

Als we een voorzichtige inschatting maken, gaan we uit van 40% ammoniakreductie bij 200 melkveebedrijven. Dat levert dan in Drenthe een totale reductie van 200 bedrijven * (40% van de bedrijfsemissies van 2433 kg NH₃) = 195 ton NH₃ op. Dat komt overeen met zo'n 8% van de reductie-opgave voor Drenthe van 2.450 ton NH₃.

- *Doelbereik kennisregeling bedrijfsadvies, coaching en demonstraties*

De kennisregeling levert op zichzelf geen meetbare bijdrage aan NPLG-doelen. De inspanningen ondersteunen de landbouwers om duurzamer te produceren. Dat kan zijn op gebied van optimalisatie van de bedrijfsvoering, denkkracht voor investeringen of innovaties op het bedrijf, coaching (technisch, sociaal-emotioneel, omschakeling), demonstraties of kleine investeringen. Deze kennisregeling is randvoorwaardelijk voor het slagen van de sporen 2, 3 en 5.

	<p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik omschakelregeling</i></p> <p>Stel dat aan de omschakelingsregeling 20 melkveebedrijven en 10 hokdierbedrijven deelnemen, en dat door de omschakeling een reductie van de ammoniak-en methaanemissies van 60% - uitgaande van extensivering en een aanzienlijke aanpassing van de bedrijfsvoering - wordt gerealiseerd, dan komt de totale reductie van ammoniakemissies uit op:</p> <p>20 melkveebedrijven * (60% van de bedrijfsemissies van 2433 kg NH3) = 10 ton NH3. Aangevuld met 10 hokdierbedrijven * (60% van de bedrijfsemissies van 7081³ kg NH3) = 14 ton NH3. De totale ammoniakreductie betreft 24 ton, dat komt overeen met circa 1% van de reductie-opgave voor Drenthe van 2.450 ton NH3.</p> <p>De totale reductie van de methaanemissies komt dan uit op: 20 melkveebedrijven * (60% van de methaanemissies uit stal en opslag van 91⁴ ton CO2-equiv). = 1092 ton CO2-equivalenten. Aangevuld met 10 hokdierbedrijven * (60% van de methaanemissies uit stal en opslag van 41⁵ ton CO2-equiv.) = 246 ton CO2-equivalenten. De totale methaanemissie betreft in dit voorbeeld 1338 ton CO2-equivalenten. De reductie-opgave voor de landbouwsector is 0,3 Mton CO2-equivalenten in 2030.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</i></p> <p>De experimenten binnen het experimenteergebied van de AgroAgenda levert op zichzelf geen meetbare bijdrage aan NPLG-doelen. Wel ondersteunt het boeren om inspanningen te doen op bedrijfs- of gebiedsniveau, die breed in Noord-Nederland toe te passen zijn. De experimenteerregeling is randvoorwaardelijk voor het slagen van de sporen 2, 3 en 5.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik waardeverschil grond regeling piekbelasting</i></p> <p>Het financieren van waardeverschillen van de grond levert op zichzelf geen meetbare bijdrage aan NPLG-doelen. Wel maakt het transitie van de landbouw mogelijk en levert daarmee indirect bij aan het halen van de NPLG-doelen.</p> <p style="text-align: center;">- <i>Doelbereik waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties</i></p> <p>Idem.</p>
<p>Sociaaleconomische en neveneffecten</p>	<p><i>Beschrijf, indien aan de orde, de sociaaleconomische effecten en andere neveneffecten (bijvoorbeeld toekomst landbouw, leefbaarheid, milieu, leefomgeving) van het maatregelpakket. Maak hierbij de positieve en negatieve neveneffecten (afwentelrisico's) expliciet⁶.</i></p> <p>WUR (2022)^[2] heeft een methode voor het bepalen van de sociaaleconomische effecten van het NPLG ontwikkeld waarbij gebruik wordt gemaakt van de brede welvaartsindicatoren van het CBS. Hierbij gaat het achtereenvolgens om (1) subjectief welzijn, (2) materiële welvaart, (3) gezondheid, (4) arbeid en vrije tijd, (5) wonen, (6) samenleving, (7) veiligheid en (8) milieu (zie hoofdstuk 18 van het Werkdocument DPLG).</p>

³ Berekend op basis van CBS Statline en data van de Emissieregistratie ER Reeks 1990-2019.

⁴ Berekend op basis van CBS Statline en Vonk, J., C. van Bruggen, L.A. Lagerwerf, J.F.M. Huijsmans, H.H. Luesink, T. van der Zee en G.L. Velthof (2023), Raming van luchtmissies uit de landbouw tot 2030, met doorkijk naar 2040; Achtergronddocument veehouderij en akkerbouw bij de Klimaat- en Energieverkenning 2022. Wageningen Livestock Research, Rapport 1399, Bijlage 2 en 5.

⁵ Idem (4).

⁶ Beheersing van de negatieve neveneffecten kan bij 4 - onderdeel 'risico's en beheersmaatregelen' worden weergegeven.

[2] Reinhard, S., R. Jongeneel, M. van Alphen, L. Vissers, M. Selten, R. Michels en C. de Vries (2022)

Doorwerking Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering; Sociaaleconomische analyse van bron- en natuurherstelmaatregelen. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2022-019.

	<p>De maatregelen uit dit pakket hebben een positief effect op de indicator milieu. Als boeren door het doen van technologische innovaties en/of het aanpassen van de bedrijfsvoering bepaalde streefwaarden voor de kpi's halen, gaan de emissies naar de lucht en de bodem en de uitspoeling naar grond- en oppervlaktewater omlaag. Daarnaast leiden de maatregelen uit dit pakket tot een verhoging van de materiële welvaart van boeren doordat de beloning voor het halen van de streefwaarden van de kpi's leidt tot een positieve bijdrage aan hun inkomen. Het is noodzakelijk dat voor de transitieperiode tot en met 2035 financiële middelen beschikbaar komen om ook een bijdrage aan het inkomen te garanderen.</p>
Onderbouwing keuze	<p><i>Onderbouw de keuze voor de maatregelen en instrumenten om tot het gestelde NPLG-doelbereik te komen. Maak hierbij, waar mogelijk, gebruik van de beleidstheorie in het gebiedsprogramma, toetsadviezen van de Ecologische Autoriteit, de sociaal economische impact analyse e/o andere onderzoeken en adviezen zoals een eventuele milieueffectrapportage.</i></p> <p><i>Geef, als relevant, weer welke alternatieve maatregelen en instrumenten zijn afgewogen en op welke gronden deze zijn afgevalen (bijvoorbeeld effectiviteit, doelmatigheid, legitimiteit en/of draagvlak).</i></p> <p>In dit maatregelpakket kiezen we voor maatregelen die al in voorbereiding of uitvoering zijn en die daarom de komende jaren snel (verder) in uitvoering kunnen worden genomen. Het zijn provinciebrede maatregelen waar relatief veel draagvlak voor aanwezig is en die goed passen naast het Gebiedsgericht, integraal maatregelpakket Drenthe. Hieronder lichten we toe op welke wijze het maatregelpakket aansluit op bestaande activiteiten in Drenthe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • We zijn in het kader van het project Duurzame Melkveehouderij in Drenthe al geruime tijd bezig met het belonen van boeren voor het halen van de streefwaarden van de kpi's en bereiken daarmee een aanzienlijke groep melkveehouders. Gelet op de positieve ervaringen met dit project zien we goede perspectieven om de kpi-aanpak verder uit te rollen onder alle boeren in Drenthe (zie evaluatierapport: Doelsturing kans voor duurzame toekomst landbouw en natuur - Provincie Drenthe). Ook werken we in een pilot aan het ontwikkelen van een integrale set van kpi's voor de akkerbouw. • De kpi-aanpak is nog niet voldoende uitgekristalliseerd. Hiervoor is landelijk aandacht in het project KPI-Kringlooplandbouw. Provincie Drenthe werkt daar volop aan mee door experimenteerruimte beschikbaar te stellen en ervaringen met kpi's te delen. Zo wil de Provincie bijdragen aan de totstandkoming van juridisch houdbare methodiek voor het borgen van de kpi's. • In de zomer van 2023 hebben we het eerste deelbudget van de Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie Noord-Nederland ('Laaghangend Fruit') van de Provincies Groningen, Friesland en Drenthe opengesteld. Hiermee konden boeren investeringssubsidies aanvragen voor technologische innovaties om ammoniakemissies te reduceren. Het budget was binnen vijf dagen uitgeput. Gelet op deze grote belangstelling wil Provincie Drenthe, in noordelijk verband, ook in de komende periode boeren de mogelijkheid bieden om via subsidies te investeren in emissiereductie. In de volgende openstellingen worden aanvullende eisen gesteld met oog op reductiepercentages en doelbereik.

3. Besluitvorming en betrokken partijen

Beschrijving partijen, rollen en verantwoordelijkheden	Geef een opsomming van de betrokken partijen in de fase van realisatie, en indien van toepassing ook de voorafgaande verkenning en planuitwerking, en geef daarbij in één
--	---

zin weer wat hun rol en verantwoordelijkheid is. Bevestig daarbij dat alle genoemde partijen hun rol en verantwoordelijkheid hebben onderschreven en geef aan waar dit is vastgelegd, bijvoorbeeld in een bestuursovereenkomst of een andere bestuurlijk vastgelegde afspraak.

Spoor 1 en 2: KPI-systematiek

In het programma Duurzaam Boeren Drenthe werken de volgende partijen al samen: DAJK, LTO Noord, AND, NMFD, SBB, NM, Het Drents Landschap, Landschapsbeheer Drenthe. De rol en verantwoordelijkheid van deze partijen is vastgelegd in de Agenda Boer, Burger, Natuur Drenthe.

Voor de akkerbouw is in februari 2024 een pilot gestart met ketenpartijen en BO Akkerbouw. Deze pilot valt onder het landelijke KPI-Kringlooplandbouw project.

Provincie Drenthe ziet mogelijkheden om nieuwe partijen te betrekken zoals: waterschappen, waterbedrijven, gemeenten, ketenpartijen, Duurzame Zuivel Keten, onderzoeksinstellingen en adviesbureaus. Ook vindt veelvuldig afstemming plaats met het Rijk, andere provincies, onderzoeksinstellingen en adviesbureaus, vooral in het kader van het KPI-K project.

Spoor 3: Stimuleren van investeringen en innovaties

Een onafhankelijk projectmanagementorganisatie (aan te nemen medio Q2 2024) heeft de rol van dagelijkse overall projectcoördinatie, aansturing van de verschillende werkpakketten en bewaken van de voortgang, informeren en consulteren van de drie provincies, verbinding houden met het ministerie van LNV en relevante partijen en initiatieven.

De verantwoordelijkheden van de projectmanagementorganisatie zijn het in samenspraak met de drie provincies nemen van strategische en operationele beslissingen, het uitzetten van de te volgen koers, het bewaken van de voortgang van de verschillende werkpakketten. Belanghebbende partijen (belangenbehartigers landbouwsector, TBO's) worden geraadpleegd in een klankbordgroep, bij het vaststellen van de maatregelenlijsten voor nieuwe openstellingen.

- Provincies Friesland, Groningen en Drenthe

Rollen: (mede-)initiatiefnemer, opdrachtgever, bevoegd gezag, leden stuurgroep.

Verantwoordelijkheden: borgen van goede inpassing van de plannen in de PPLGs .

Afstemming met de andere twee noordelijke provincies. En afstemming met belanghebbende partijen, waaronder aanbieders van maatregelen en advies, lopende gebiedsprocessen, de waterschappen, gemeenten, belangenbehartigers van de landbouwsector, terrein beherende organisaties, omwonenden, etc.

Inhoudelijke sturing, in overleg met experts, landbouwpartijen, provincies Groningen en Drenthe en het ministerie van LNV. Communicatie. Verantwoording richting LNV.

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rol: financier, klankbordpartner, borging van goede inpassing van te subsidiëren maatregelen in het NPLG, leggen van verbinding met andere relevante (provinciale) initiatieven, overheidsorganisaties (b.v. NVWA) en netwerken, zoals het Netwerk Praktijkbedrijven.

Verantwoordelijkheid: Toezicht houden op een goede uitvoering conform de SPUK, afstemming houden met relevant landelijk beleid.

- SNN (Samenwerkingsverband Noord Nederland)

Rol: uitvoeringsorganisatie voor subsidieaanvragen

Verantwoordelijkheden: het vormgeven van geschikte regelingen en aanvraagprocedures, het beoordelen van subsidieaanvragen en het naar behoren administreren van de regeling.

- Externe organisatie / ingenieursbureau:

Rol: ontwerpen, uitrollen en managen van een systeem en datavoorziening voor monitoring en borging van de regeling.

Verantwoordelijkheden: vast te leggen in het aanbestedingsdocument.

- Demonstratiebedrijven (negen agrarisch ondernemers)

Rol: voorlichting en communicatie voor collega-agrariërs, toegang geven aan onderzoekers t.b.v. het doen van metingen, verrichten van al dan niet organisatorische hand- en spandiensten. Het ligt in de bedoeling deze bedrijven onderdeel te maken van het monitoring- en meetnetwerk.

Verantwoordelijkheden: vast te leggen in opdrachten of overeenkomsten met de demonstratiebedrijven.

Spoor 4 en 5:

- Provincie Drenthe

Rollen: initiatiefnemer, opdrachtgever, bevoegd gezag.

Verantwoordelijkheden: borgen van goede inpassing van de plannen in het DPLG.

Afstemming met belanghebbende partijen, waaronder aanbieders van maatregelen en advies, lopende gebiedsprocessen, de waterschappen, gemeenten, belangenbehartigers van de landbouwsector, terreinbeherende organisaties enzovoort.

Inhoudelijke sturing, in overleg met experts, landbouwpartijen, Landbouwtafel en ministerie van LNV. Communicatie. Verantwoording richting LNV.

- SNN (Samenwerkingsverband Noord Nederland)

Rol: uitvoeringsorganisatie voor subsidieaanvragen

Verantwoordelijkheden: het vormgeven van geschikte regelingen en aanvraagprocedures, het beoordelen van subsidieaanvragen en het naar behoren administreren van de regeling.

Spoor 6: Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland

Spoor 6 komt voort uit het document 'de route naar een waarde(n)volle landbouw'. Dit document is vastgesteld door de AgroAgenda Noord-Nederland waar de landbouw, de ketenpartijen, de overheden (inclusief LNV), de kennisinstellingen deel van uitmaken. Ook de Natuur- en milieufederaties en de terreinbeheerders zijn lid van het platform.

De stuurgroep van de AgroAgenda Noord-Nederland is verantwoordelijk voor de selectie en uitvoering van de duurzame landbouwactiviteiten van de AgroAgenda. Dit gebeurt in nauw overleg met het katalysator team, dat uit 12 veehouders en akkerbouwers uit Noord-Nederland bestaat.

Spoor 7: Waardeverschil grond Aanpak Piekbelasting

- Provincie Drenthe

Rol: Initiatiefnemer, coördinator en bevoegd gezag

Verantwoordelijkheden: De aanpak piekbelasting is een Rijksregeling. De ondernemers die mogelijk deel willen nemen aan deze regeling, zijn vaak niet nieuw. Wij kennen deze ondernemers, hebben hier een geschiedenis mee en willen hier constructief mee samenwerken in de toekomst. Het is voor de provincie van groot belang dat dit zorgvuldig gebeurt. Terwijl de contacten vaak via zaakbegeleiders van het UAPB (zie volgende) gaan, zijn we nauw betrokken, stemmen we af en willen we als coördinator - samen met Prolander - er zorg voor dragen dat ondernemers op een zo goed mogelijke manier geholpen worden. Daarnaast wordt door RVO bij de provincie, als bevoegd gezag, de uitvraag gedaan over vergunningen per casus.

De regeling gaat over stikstofruimte, bedrijfslocaties en stallen. Dit maatregelenpakket gaat over grond, waarin de provincie en Prolander in afstemming met alle partners binnen de regeling, het aanspreekpunt wanneer het gaat om grond.

	<ul style="list-style-type: none"> • RVO, Uitvoeringsorganisatie Aanpak Piekbelasting (UAPB) en Ministerie van LNV <p><u>Rol:</u> Contactpersonen</p> <p><u>Verantwoordelijkheden:</u> Binnen de regeling aanpak piekbelasting spelen deze partijen een centrale rol. Echter, in dit maatregelpakket gaat het om grond, het onderdeel dat buiten de regeling valt. Om te weten welke ondernemers deel willen nemen aan de regeling en hierbij iets met hun grond zouden willen, moeten wij een goede informatie-uitwisseling met deze partijen waarborgen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prolander <p><u>Rol:</u> Uitvoeringsorganisatie</p> <p><u>Verantwoordelijkheden:</u> Prolander is de uitvoeringsorganisatie van de provincie en als het gaat om erfbetreding, keukentafelgesprekken, grondtransacties, etc. Is Prolander hierin de uitvoerder. Dus ook binnen dit onderdeel van het maatregelpakket.</p> <p><u>Spoor 8: Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Provincie Drenthe <p><u>Rol:</u> Initiatiefnemer en opdrachtgever</p> <p><u>Verantwoordelijkheden:</u> De provincie krijgt de opdracht vanuit het Rijk om aan doelen te voldoen. Om dit te realiseren, worden maatregelen zoals deze ontwikkeld en de opdracht gegeven aan Prolander om dit uit te voeren.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prolander <p><u>Rol:</u> Uitvoeringsorganisatie</p> <p><u>Verantwoordelijkheden:</u> Prolander is de uitvoeringsorganisatie van de provincie en als het gaat om erfbetreding, keukentafelgesprekken, grondtransacties, etc. Is Prolander hierin de uitvoerder. Dus ook binnen dit onderdeel van het maatregelpakket.</p>
Procedures en besluitvorming	<p><i>Geef de procedurele stappen weer die nodig zijn om tot uitvoering (verkenning, planuitwerking e/o realisatie) over te gaan. Geef hierbij aan in hoeverre deze procedurele stappen zijn afgerond of nog moeten worden opgestart. Voorbeelden: ruimtelijk-planologische procedures, mogelijke wettelijke compensatie en/of vergunningverlening.</i></p> <p>Met de betrokken partijen wordt afgesproken wie waarvoor verantwoordelijk is en wanneer besluitvorming plaatsvindt.</p> <p>Voor spoor 1 worden de gebieden voor de pilot geselecteerd na de zomer van 2024. Ook wordt de voorbereiding voor het vervolg van Duurzaam Boeren Drenthe verder uitgewerkt.</p> <p>Op het moment dat een of meerdere kpi's betrouwbaar genoeg zijn, kan er een eerste stap gemaakt worden naar doelsturing en gaan verdergaande borging en een hogere beloning gelijk op (spoor 2).</p> <p>Invoering van spoor 3, 4, 5 en 6 kan vanaf 2024 van start gaan. Voor spoor 3 worden er in noordelijk verband afspraken gemaakt over de inschrijfperiodes verspreid over de jaren 2024-2026.</p> <p>Spoor 4 en 5 worden in regelingen verder uitgewerkt waar in de periode 2024-2026 doorlopend gebruik van kan worden gemaakt (zolang er budget beschikt wordt).</p> <p>Voor spoor 6 worden afspraken met de stuurgroep van AgroAgenda Noord-Nederland gemaakt.</p>

	<p>Voor spoor 7 geldt dat dit gelijktijdig met de openstelling van de Lbv en Lbv-plus zou kunnen meelopen. Voor spoor 7 en 8 zijn geen procedurele stappen vereist alvorens tot uitvoering te komen, omdat het aansluit bij regulier werk. Zoals op dit moment gebruikelijke werkwijze is, wordt iedere casus bestuurlijk voorgelegd.</p>
<p>Participatie en betrokkenheid democratische vertegenwoordigingen</p>	<p><i>Beschrijf de participatie die met gebiedspartijen heeft plaatsgevonden, wat met de opbrengst van de participatie is gedaan en hoe de democratische vertegenwoordiging betrokken is. Daarvoor kan gebruik gemaakt worden van het (concept) gebiedsprogramma, aangevuld met wat sindsdien is gedaan.</i></p> <p><i>Geef weer hoe gebiedspartijen en democratische vertegenwoordigingen bij de uitvoering (verkenning, planuitwerking e/o realisatie) betrokken gaan worden.</i></p> <p>Het generieke maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw is afgestemd met de partijen aan de Drentse Landbouwtafel. Hieronder wordt aangegeven welke partijen in het bijzonder bij de diverse sporen zijn betrokken.</p> <p><u>Spoor 1 en 2; KPI-aanpak</u> De Groenmanifest partners (i.e. Drentse partners LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap en Staatsbosbeheer) en Drents Agrarisch Jongeren Kontakt, Agrarische Natuur Drenthe en Landschapsbeheer Drenthe hebben in 2016 de basis gelegd voor de reeds lopende kpi-aanpak Duurzaam Boeren Drenthe. De partners maken deel uit van het gehele traject dat doorlopen is om te komen tot de huidige aanpak. Zij hebben meebevestigd over de kpi's, de drempel- en streefwaarden en de organisatiestructuur. Voorgesteld wordt dat zij weer participeren in de doorontwikkeling van de kpi-aanpak.</p> <p><u>Spoor 3; Stimuleren van investeringen en innovaties</u> Voorafgaand aan het komen tot de Noordelijke Investeringsregeling Stikstofreductie, heeft uitvoerige afstemming plaatsgevonden met alle relevante belanghebbenden, zoals de provincies Friesland en Groningen, Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), aanbieders van maatregelen en advies, Drentse gemeenten, belangenbehartigers van de landbouwsector, terreinbeherende organisaties, inhoudelijke experts en het ministerie van LNV.</p> <p>Voor de hooghangend fruit-maatregelen wordt eenzelfde, zo niet meer uitgebreide, procedure gevolgd als voor de laaghangend fruit-maatregelen. Waar voor implementatie van aangevraagde maatregelen gemeentelijke vergunningen vereist zijn, wordt dit geborgd door het vooraf vereist stellen hiervan.</p> <p>Om te borgen dat bedrijven perspectief hebben voor een periode die minimaal voldoende lang is om de investeringen te kunnen terugverdienen in financiële en bedrijfseconomische termen, en om ze rendabel te laten zijn in termen van emissie- of depositiereductie per gesubsidieerde euro, zullen lokale gebiedscommissies – indien actief - geconsulteerd worden.</p> <p>Voor het overige is bij het uitvoeren van een subsidieregeling het betrekken van gebiedspartijen en democratische vertegenwoordigingen in de uitvoering wellicht minder van belang dan bij beheer- en inrichtingstrajecten. Desalniettemin zal de vinger aan de pols worden gehouden en zullen geluiden vanuit het veld, ook via SNN, de Drentse Landbouwtafel en de ambtelijke werkgroep DPLG, met daarin o.a. gemeenten en waterschap, worden verzameld en geanalyseerd.</p> <p><u>Spoor 6; Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</u></p>

	<p>De stuurgroep AgroAgenda Noord-Nederland volgt de afgesproken procedure voor het uitvoeren van de activiteiten van de AgroAgenda</p> <p>Spoor 7 en 8 is dit niet van toepassing.</p>
--	---

4. Financiën en risico's

Onderbouwing rijksbijdrage	<p><i>Beschrijf waarom een rijksbijdrage voor uitvoering van het maatregelpakket noodzakelijk is.</i></p> <p>Met de maatregelen uit dit pakket wordt een bijdrage geleverd aan het realiseren van de NPLG-doelen van het Rijk. Hiervoor is een vergoeding van het Rijk billijk. Op bedrijfsniveau worden verschillende stappen ondernomen om via de kpi-aanpak de emissies te reduceren. De systematiek om dit goed te kunnen borgen ontbreekt vooralsnog. Het is van groot belang dat het Rijk bijdraagt aan de doorontwikkeling van de kpi-systematiek in het landelijk project KPI-Kringlooplandbouw.</p> <p>Provinciale Staten van de provincie Drenthe heeft tot nog toe geen provinciale middelen willen uittrekken voor de stikstofaanpak. Zonder voldoende externe middelen wordt het realiseren van de doelen van het NPLG in Drenthe problematisch. Verder bestaat het gevaar dat op kortere termijn een aantal agrarische gezinsbedrijven zonder subsidies onvoldoende mee kunnen bewegen in het realiseren van de vereiste doelen. Dit kan de vitaliteit van het Drentse platteland schade berokkenen. Om de vergunningverlening, ook voor de bouwsector, weer op gang te brengen is het verder van essentieel belang dat er op korte termijn voldoende stikstofreductie gerealiseerd wordt. Alleen zo kan worden voorkomen dat het additionaliteitsbeginsel, gezien de bevindingen van de NDA's van de Drentse N2000-gebieden, structureel in de weg zal blijven staan van alle nieuwe vergunningsplichtige activiteiten in Drenthe.</p>
Kostenraming	<p><i>Geef een kostenraming voor uitvoering van het maatregelpakket. De minimale vereisten voor de kostenraming zijn:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Leg het prijspeil van de kostenraming vast (maand en jaartal); dit is bij voorkeur het moment van indiening van het maatregelpakket.</i> • <i>Specificeer de kosten per type maatregel. Maak daarbij een onderscheid tussen kosten voor verkenning, planuitwerking en kosten voor realisatie. Indien in dit stadium nog niet alle kosten concreet geraamd kunnen worden, geef dan een indicatie van de kosten met daarbij een planning wanneer deze concretisering beschikbaar kan zijn.</i> • <i>Werk volgens de PxQ systematiek en geef aan op welke onderbouwing de PxQ is gebaseerd (bijvoorbeeld historische prijzen, rapporten, normen en omvang output (=Q)).</i> • <i>Betrek bij de kostenraming de voorziene baten/inkomsten, zoals doorverkoop van verworven gronden.</i> • <i>Geef weer wat de meerjarige programmering van uitgaven / kosten is.</i> • <i>Betrek bij de kostenraming een risicoreservering voor onvoorziene kosten.</i> • <i>Geef bedragen weer inclusief en exclusief BTW.</i> • <i>Geef de directe uitvoeringskosten (van alle betrokken partijen) weer van de activiteiten die betrekking hebben op de realisatie van het maatregelpakket?</i> • <i>Geef eventuele structurele (beheer)kosten weer.</i> <p><i>Toelichting kosten voor Spoor 1: Doorontwikkeling van de kpi-systematiek</i></p>

Deze kosten behelzen onderzoekskosten, kosten voor het opzetten en testen van een monitoringsinfrastructuur, kosten voor *learning by doing* van de implementatie van de kpi-aanpak, kosten voor opzetten van de pilots, voorbereiden van voorlichting, lobby en proces- en afstemmingskosten. Daarnaast kosten voor het voorbereiden voor continuatie van het project Duurzaam Boeren Drenthe in 2025-2026.

Toelichting kosten voor Spoor 2: Beloning voor geborgde kpi's

De beloningsregeling omvat vergoedingen voor de geborgde kpi's in de periode 2025-2026. Beloning voor de boeren is gebaseerd op de WUR-studie van WUR "[Meerkosten verbetering biodiversiteit melkvee- en akkerbouwbedrijven in kaart gebracht - WUR](#)". We hebben wij KPI-K gevraagd naar update van dit rapport. Daarnaast is kennisgenomen van de regeling zoals deze door provincie Gelderland onlangs is opengesteld en de beloningen die daar beschikbaar worden gesteld: [Managementmaatregelen melkveehouderij \(gelderland.nl\)](#) We merken hier expliciet op dat de beloning voor geborgde kpi's een traject is dat t/m 2035 doorloopt, en waarvoor we ook in de komende jaren in maatregelpakketten in het kader van het NPLG financiële middelen zullen aanvragen.

Toelichting kosten voor Spoor 3: Stimuleren van investeringen en innovaties

Dit spoor omvat kosten voor de subsidies voor investeringen, innovaties aangevuld met de kosten voor valideringsonderzoek van managementmaatregelen met aanzienlijke potentie (4 miljoen). We gaan voor nu uit van 450 aanvragen in laaghangend fruit (27 miljoen) en 200 aanvragen voor hooghangend fruit (32 miljoen).

Toelichting kosten voor Spoor 4: Bedrijfsadvies, coaching en demonstraties

De kosten van dit spoor worden gevormd door gesteld als subsidies of vouchers voor bedrijfsadvies, coaching-trajecten, demonstraties, studiegroepen, kleine investeringen en bedrijfsmiddelen.

Toelichting kosten voor Spoor 5: Omschakelregeling

De kosten bestaan uit een vergoeding voor de omschakelverliezen die ontstaan door in te zetten op een van de transitieposities. Het gaat om een vergoeding van € 80.000 per jaar voor maximaal 2 jaren per bedrijf.

Toelichting kosten voor Spoor 6: Experimenteerregio AgroAgenda Noord-Nederland

De kosten bestaan uit pilots, experimenten, (gebieds)begeleiding en uit kosten voor het bewerkstelligen van een gelijkwaardige positie voor boeren aan tafel.

De werkwijze bij de experimenteeraanpak is volledig vraaggestuurd. De initiatieven komen van boeren of andere partijen (keten, terreinbeheerder, bewoners) voor ontwikkeling van nieuwe methoden, bedrijfssystemen, waardeketens, enzovoorts.

Toelichting kosten voor Spoor 7: Waardeverschil grond regeling piekbelasting

De kosten zijn berekend op basis van ervaringscijfers, gemiddelden en aannames. Zo gaan we hierin er bijvoorbeeld vanuit dat het gaat om 945 hectare die vrijkomt bij de regeling aanpak piekbelasting voor waardeverschil. Wanneer we dan waardeverschillen compenseren gaan we ervan uit dat dit gemiddeld gaat om 58% (soms meer, soms minder). Gemiddeld 58% afwaardering betekent een eenheidsprijs (P) van bijna €46.000, vermenigvuldigd met 945 hectare is in totaal €43.450.000. Deze €46.000 per hectare is 58% van de door ons gehanteerde hectareprijs van €79.000 (100%).

Toelichting kosten voor Spoor 8: Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven)

De kosten zijn berekend op basis van ervaringscijfers, gemiddelden en aannames. Zo gaan we hier ervan uit dat gemiddeld een bedrijfslocatie met grond een prijs heeft van bijna €1,5 miljoen. Daarbij schatten we in dat de komende 3 jaren (de looptijd van dit maatregelpakket) 60 bedrijven vrijwillig willen stoppen en aan de provincie zouden

willen verkopen. Het gaat hierin dan om het overbruggen van waardeverschillen van bijna €90 miljoen.

Toelichting post uitvoeringskosten

Deze kosten worden door Provincie Drenthe, de direct betrokken partners en de uitvoeringsorganisaties gemaakt voor het uitvoeren van het maatregelpakket, uitgaande van 10% van de het totale kosten voor de sporen 1-6 en 5% van de totale kosten voor sporen 7-8.

Kostenraming maatregelpakket DPLG Transitie Landbouw Drenthe, 2024-2026 exclusief indexatie

<i>Bedragen (* € 1.000)</i>	<i>Bedrag exclusief inflatiecorrectie (incl. BTW)</i>	<i>Bedrag inclusief inflatiecorrectie (incl. BTW)</i>
<i>Spoor 1 en 2 Doorontwikkeling van de kpi-systematiek Beloning voor geborgde kpi's.</i>	45.000	48.022
<i>Spoor 3 Stimuleren van investeringen en innovaties.</i>	63.000	66.226
<i>Spoor 4 Kennisregeling Bedrijfsadvies, coaching en demonstraties.</i>	5.000	5.276
<i>Spoor 5 Omschakelregeling</i>	25.750	26.962
<i>Spoor 6 Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</i>	9.000	9.461
<i>Spoor 7 Waardeverschil grond regeling piekbelasting</i>	43.450	45.304
<i>Spoor 8 Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties</i>	89.430	93.246
Subtotaal landbouw	280.630	294.496
<i>Uitvoeringskosten Landbouw (10% Spoor 1 t/m 6)</i>	14.775	15.405
<i>Uitvoeringskosten bij waardeverschil grond (5% spoor 7 en 8)</i>	6.644	6.927
<i>Uitvoeringskosten Gebiedsgerichte maatregelen</i>	15.553	16.217
Totale kosten	317.602	333.045

Een uitgebreide versie van de kostenraming staat in Bijlage 8 en in de template data maatregelpakket provincies.

Dekkingsvoorstel

- *Specificeer uit welke financiële bronnen van het Rijk bekostiging gevraagd wordt. Voorbeelden: Transitiefonds, Deltafonds, Klimaatfonds, GLB-NSP, evenals al bestaande regelingen. Maak een onderscheid naar al toegezegde rijksbijdragen en voorstellen voor rijksbijdragen, inclusief status en tijdpad.*

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Specificeer in het dekkingsvoorstel de mogelijke cofinanciering van provincies, waterschappen, gemeenten en/of andere partijen. Benoem hoe deze bijdrage bevestigd is of gaat worden⁸.</i> • <i>Maak inzichtelijk dat de doelen waarop onderdelen van het maatregelpakket zijn gericht aansluiten op de doelen van de daarbij verkozen financiële bronnen binnen het dekkingsvoorstel. Specifiek ten aanzien van het Transitiefonds wordt gevraagd om inzichtelijk te maken dat er sprake is van een bijdrage aan realisatie van gestelde doelen op het gebied van natuur, stikstof, klimaat en water⁹.</i> • <i>Geef weer hoe eventuele structurele (beheer)kosten gedekt worden.</i> • <i>Maak in het dekkingsvoorstel (inclusief BTW) een inschatting welke posten wel BTW verrekenbaar of compensabel zijn bij het BTW-compensatiefonds en welke posten niet. Licht deze keuze per post tekstueel toe¹⁰.</i> <p>Voor de dekking wordt enkel een beroep gedaan op het Transitiefonds. Vanuit andere fondsen zijn geen rijksbijdragen toegezegd of voorstellen gedaan. De voorgestelde sporen in het maatregelpakket dragen bij de realisatie van de gestelde doelen op het gebied van natuur, stikstof, klimaat en water. Bij de sporen 2 t/m 6 bestaan wordt gebruik gemaakt van het instrument subsidies. Hier zal de BTW niet verrekenbaar of compensabel zijn. In spoor 1 zal een deel van de kosten bestaan uit opdrachten waarvan de BTW verrekenbaar of compensabel is. We gaan ervan uit dat 20% van het budget voor spoor 1 in de vorm van opdrachten zal plaats vinden. Dit is ook opgenomen in de template data maatregelpakketten provincies. Voor landbouwgrond zal per casus gekeken worden of gebruik gemaakt kan worden van de landbouwvrijstelling.</p>
<p>Risico's en beheersmaatregelen</p>	<p><i>Beschrijf de top-3 risico's en bijbehorende beheersmaatregelen in de uitvoering ten aanzien van het behalen van gestelde doelen binnen budgettaire kaders en binnen de gestelde tijd.</i></p> <p><i>Risico:</i> In dit maatregelenpakket wordt de nadruk gelegd op doelsturing via de kpi-aanpak. Voor het slagen van de aanpak is het noodzakelijk dat de gereduceerde emissies ook juridisch geborgd zijn.</p> <p><i>Beheersen door:</i> Aan de slag te gaan met de doorontwikkeling van de kpi-systematiek om de kpi-aanpak te borgen. Beheersing door voor de zomer van 2025 gezamenlijk te kijken, Rijk en provincies, of het systeem voldoende is ontwikkeld of dat er verdere doorontwikkeling nodig is en met welke (rand)voorwaarden.</p> <p><i>Risico:</i> Er generieke rijksmaatregelen voor de landbouw komen waarmee doelsturing onder druk komt te staan.</p> <p><i>Beheersen door:</i> Claimen van experimenteerruimte in Drenthe en hierover in gesprek te zijn met LNV en de landbouworganisaties.</p> <p><i>Risico:</i> Het doen van investeringen in emissie reducerende technieken die onvoldoende zijn als in de loop van de tijd strengere emissie-eisen worden gesteld (zog. lock-in-investeringen).</p> <p><i>Beheersen door:</i></p>

⁸ Bevestig de bijdrage die deze partijen willen doen, bijvoorbeeld in een bestuursovereenkomst, een verslag van een bestuurlijk overleg of een andere bestuurlijk vastgelegde afspraak. Dit kan ook een brief van betreffende Gedeputeerde Staten, Dagelijks Bestuur van het waterschap of het College van Burgemeester en Wethouders zijn. Indien voorgaande nog niet voorhanden is, geef dan aan op welke wijze en wanneer deze financiële bijdrage bevestigd gaat worden.

⁹ In artikel 2 van het wetsvoorstel Transitiefonds staan de doelen van het fonds verder beschreven.

¹⁰ Het deel BTW dat compensabel is, wordt niet uitgekeerd uit het Transitiefonds maar verloopt via een aanvraag uit het BTW-compensatiefonds.

	Eisen te stellen aan een minimale hoeveelheid emissiereductie die met de investering wordt gerealiseerd.
--	--

5. Aanpak met planning en mijlpalen

Aanpak	<p><i>Beschrijf de aanpak van de uitvoering op hoofdlijnen, inclusief de wijze van monitoring op de voortgang van het maatregelpakket¹¹. Maak zo nodig onderscheid tussen de fase van verkenning, planuitwerking en realisatie. Geef weer hoe (als onderdeel van de verkenning of planuitwerking) ontbrekende informatie over de analyse/opgaven beschikbaar komt.</i></p> <p>Spoor 1 en 2: KPI 2024: selectie 2 gebieden voor de pilot en start pilot inclusief monitoring. Vorbereiding voor het vervolg van Duurzaam Boeren Drenthe, besluitvorming door GS vervolg Duurzaam Boeren Drenthe begin Q4 en werving deelnemers Q4. Vorbereidingen geborgde kpi's. 2025: betrouwbare kpi's selecteren, aanpak geborgde kpi's, besluitvorming GS en implementatie geborgde kpi's. 2026: evaluatie. In bijlage 2 is een verdere uitwerking van het plan van aanpak opgenomen.</p> <p>Spoor 3: Stimuleren van investeringen en innovaties Voor spoor 3 worden er in noordelijk verband afspraken gemaakt over de inschrijfperiodes verspreid over de jaren 2024-2026.</p> <p>Spoor 4 en 5: Kennisregeling en omschakelregeling Spoor 4 en 5 worden in regelingen verder uitgewerkt waar in de periode 2024-2026 doorlopend gebruik van kan worden gemaakt (zolang er budget beschikbaar wordt). In 2024 worden eerste ervaringen opgedaan, waarna in 2025 en 2026 de regelingen worden opengesteld met een groter budget.</p> <p>Spoor 6: Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland Voor spoor 6 wordt de aanpak vraag gestuurd bepaald in de stuurgroep van AgroAgenda Noord-Nederland.</p> <p>Spoor 7 en 8: Waardeverschil grond regeling piekbelasting en (8) Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven) Zoals reeds onder punt 3 omschreven, werken we in het landelijk gebied van Drenthe nauw samen met de uitvoeringsorganisatie van de provincie, Prolander. Veel achtergrondinformatie is beschikbaar en wanneer zich een casus voordoet van een ondernemer die vrijwillig wil verkopen o.i.d., kan mits voldoende budget hier relatief snel op geacteerd worden. Veel gesprekken lopen immers al (m.n. in de regeling aanpak piekbelasting).</p>
Planning met mijlpalen en afronding	<p><i>Beschrijf chronologisch en puntsgewijs de planning van activiteiten van het maatregelpakket met de start, tussenresultaten (mijlpalen) en afronding (opleverbeslissing). Maak in de planning zo nodig onderscheid tussen de fase van verkenning, planuitwerking en realisatie.</i></p> <p>Spoor 1 en 2: KPI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tweede kwartaal '24: start voorbereidingen met partners en boeren vervolg Duurzaam Boeren Drenthe, voorbereiding en volgen ontwikkelingen rondom geborgde kpi's.

¹¹ Voor monitoring voortgang van uitvoering (output) kan waar mogelijk voor onderdelen worden aangesloten bij al bestaande wijzen van monitoring.

	<ul style="list-style-type: none"> • Derde kwartaal '24: selectie 2 gebieden en start pilot. • Vierde kwartaal '24: college van GS akkoord met vaststellen nieuwe regeling Duurzaam Boeren Drenthe, start werving deelnemers. • Derde kwartaal '25: college van GS akkoord met vaststellen aanpak implementatie geborgde kpi's, implementatie. • 2025: monitoring Duurzaam Boeren Drenthe en 2 gebiedspilots, tussenresultaten. • 2026: evaluatie. <p>Spoor 3: Stimuleren van investeringen en innovaties</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eerste kwartaal '24: colleges van GS van de drie noordelijke provincies akkoord, met vaststellen van de nieuwe regeling, die geschikt is voor zowel de komende tranches van de Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie Noord Nederland ('Laaghangend Fruit') als voor en implementatie van het maatregelpakket. • Eerste en tweede kwartaal '24: de laatste twee openstellingen van de huidige investeringsregeling. • Eerste en tweede kwartaal '24: toetsing van het hier voorgestelde pakket met stakeholders; besluitvorming, zowel binnen provincie Drenthe als in afstemming met Ministerie van LNV. • Kwartaal 3 in 2024: aanbesteding voor het monitoring- en meetnetwerk is gepland. Implementatie hiervan is gepland in Q1/Q2 2025. • Kwartaal 4 in 2024: aanbesteding voor het projectmanagement met betrekking tot het valideringsonderzoek van aanvullende aanzienlijke potentie hebbende management maatregelen. • Derde en vierde kwartaal '24 en in '25: openstelling van de nieuwe regelingen voor Laaghangend en Hooghangend Fruit, in grote lijnen conform het hier aangevraagde pakket. <p>Spoor 4 en 5: Kennisregeling en omschakelregeling</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2024: verdere uitwerking + pilot eerste bedrijven (spoor 4: 35 / spoor 5: 5). - 2025 en 2026: vervolg openstellingen op grotere schaal. - 2026: evaluatie. <p>Spoor 6: Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2024: uitwerking experimenteergebied en gelijkwaardig aan tafel - 2025 en 2026: uitvoering projecten experimenteergebied en ondersteuning boeren gelijkwaardig aan tafel in gebiedsprocessen. <p>Spoor 7 en 8: Waardeverschil grond regeling piekbelasting en (8) Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties (financiering aankoop bedrijven)</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2024: analyseren bestaande lopende gesprekken (pijplijn) en verkennen waar deze onderdelen uit het maatregelpakket ingezet kunnen worden. - 2024-2025-2026: uitvoeren van de voorgenomen maatregelen.
<p>Gesteld staan voor realisatie</p>	<p><i>Onderbouw met een beschrijving van de organisatie(structuur) en beschikbare menskracht dat de uitvoering van het maatregelpakket geborgd is.</i></p> <p>De realisatie van het maatregelpakket is geborgd. Wanneer nodig zal de capaciteit uitgebreid worden.</p> <p>De benodigde menskracht, met name voor de uitvoering van de subsidieregelingen is opgenomen als onderdeel uitvoeringskosten in de kostenraming.</p> <p>Voor uitvoering van de Noordelijke Investeringsregeling Stikstofreductie is weinig extra menskracht nodig gebleken. In het kader van deze regeling is bovendien al veel voorwerk gedaan, ook juridisch, dat direct kan bijdragen aan het huidige maatregelpakket. Vanuit een daarvoor gereserveerd deel van het huidige budget zal</p>

	binnenkort in ieder geval één fte worden gefinancierd voor verder dagelijks projectmanagement.
--	--

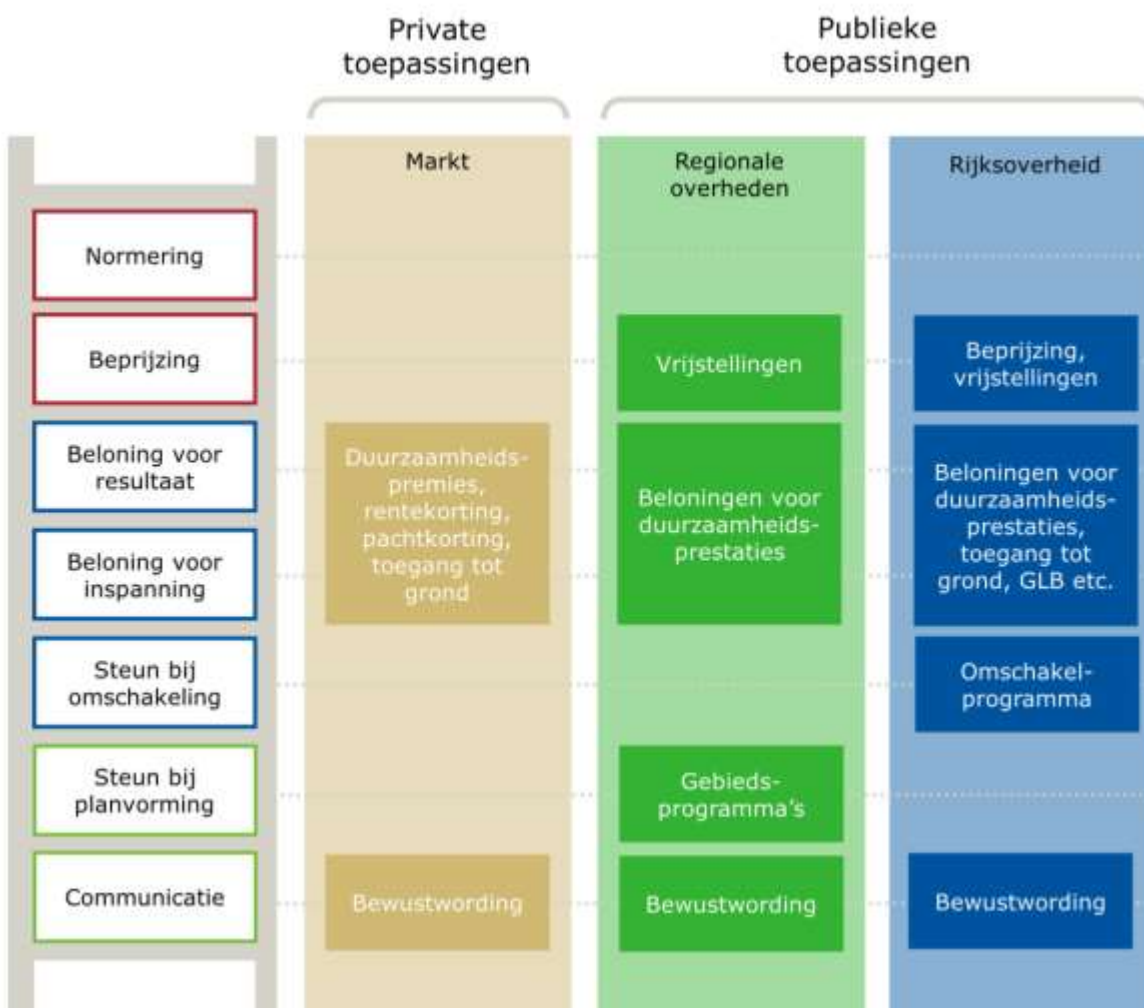
BIJLAGE 1 BESCHRIJVING VAN DE KPI-SYSTEMATIEK EN BELONINGSREGELING DRENTHE

Boeren vragen om heldere doelen en richtlijnen met daarbij een financiële beloning die recht doet aan de inspanning en het maatschappelijk resultaat. Het past beter bij ondernemers om te sturen op doelen dan dat zij maatregelen krijgen opgelegd. Hun oproep: vertel ons wát we moeten bereiken, niet hóe we dat moeten doen.

De KPI-aanpak heeft potentie om bij te dragen aan de landbouwtransitie en de opgaven in het landelijk gebied. Daarvoor is het van belang dat de systematiek met een gemeenschappelijke taal landelijk wordt ingevoerd. Provincie Drenthe wil daarom in samenwerking met het Rijk, andere provincies en partijen op doelsturing inzetten. Doelsturing betekent dat er niet meer wordt voorgeschreven welke maatregelen er genomen moeten worden, maar welke doelen er gehaald moeten worden. Dit kan worden vormgegeven met Kritische Prestatie Indicatoren (kpi's). Doelsturing heeft twee belangrijke voordelen:

- 0. Agrariërs krijgen zelf het stuur in handen om hun route te bepalen die past bij hun eigen bedrijfssituatie;
- 1. De overheid heeft betere garanties voor doelrealisatie en een kosteneffectieve besteding van middelen.

De kpi-systematiek is doelgericht, werkt met een integrale set van kpi's waardoor er geen sprake is van afwenteling op andere opgaven en spreekt boeren aan op hun vakmanschap. In het concept-Landbouwakkoord 2040 staat ook veel geschreven over doelsturing (paragraaf 2.1 'De boer aan het stuur: invoering van een systeem van doelsturing'). Over doelbereik wordt in het concept-Landbouwakkoord het volgende gezegd: 'Doelsturing leidt tot doelbereik, doordat boeren worden gestimuleerd om hun bedrijfsvoering aan te passen. We verwachten dat dit leidt tot effecten op de uitstoot van ammoniak en broeikasgassen, op de waterkwaliteit en op de biodiversiteit' (pagina 15).



Figuur 1. Overzicht van verschillende toepassingsvormen van de KPI-K-systematiek op de interventieladder uit Factsheets WUR Publicaties (boerenkpi.nl)

Met de kpi-systematiek voor kringlooplandbouw wordt inzicht gegeven en gestuurd op duurzaamheidsprestaties van boeren. Boeren die aantoonbaar prestaties leveren op duurzaamheid kunnen daarvoor worden beloond door afnemers, maatschappelijke partijen en de overheid (zie figuur 1). Het gaat om prestaties die de boer zelf kan beïnvloeden. Daarbij wordt gewerkt met een brede set aan duurzaamheidsdoelen, waar ook de doelen voor het NPLG onder vallen. Voor natuurdoelen zijn er kpi's voor de ammoniakemissie, aandeel natuur en landschap (zie ook bijlage 3 - overzicht samenhang NPLG-doelen en kpi's). Voor waterdoelen zijn er kpi's voor milieubelasting van gewasbeschermingsmiddelen, nutriëntenoverschotten en waterverbruik. Voor klimaatdoelen zijn er kpi's voor broeikasgasemissie en energiebalans.

De kpi's kunnen een belangrijke rol spelen in een instrumentenmix voor de kwaliteit van het landelijk gebied: een integrale set van kpi's, voorzien van passende drempel- en streefwaarden, kan sturen op gunstige randvoorwaarden voor een goede natuur- en waterkwaliteit.

Randvoorwaardelijk

Randvoorwaardelijk voor implementatie van de kpi systematiek in het DPLG is dat er geen discussie is over de betrouwbaarheid van de score op de kpi's, zowel intern t.b.v. inboeken van de reductie als bij de boer ten behoeve van draagvlak voor de aanpak.

Borging gaat over hoe juist/ waarheidsgetrouw de data zijn waarmee een kpi-score wordt berekend. Om milieuwinst in te boeken (zoals de vermindering van ammoniakemissie) is belangrijk om zeker te weten dat de gemeten waarden goed worden geïnterpreteerd en dat de berekende kpi-score met de juiste data en rekenregels tot stand zijn gekomen. Ook is een goede nulmeting nodig, om de ingeboekte milieuwinst te kunnen berekenen. Binnen het landelijke onderzoek van KPI-Kringlooplandbouw wordt gewerkt aan borging, bijvoorbeeld door inzet van sensoren, het inrichten van een certificeringsproces of het uitvoeren van administratieve cross-checks. De Kringloopwijzer en stoffenbalans worden vaak genoemd als uitgangspunt voor borging. Naarmate de kpi-systematiek naar boven beweegt op de interventieladder, is een zwaardere borging nodig.

Provincie Drenthe is al actief aangesloten bij het programma van LNV: KPI Kringlooplandbouw (KPI-K). De provincie zet dit voort en werkt via dit programma in afstemming met het ministerie van LNV aan de doorontwikkeling van de KPI-systematiek waar borging en validatie nadrukkelijk aandacht hebben. Provincie Drenthe is betrokken bij de governance-afstemming tussen Rijk, ketenpartijen en overheden, en neemt een actieve rol in kennisoverdracht over kpi's en monitoring ervan tussen provincies. Ook zit Provincie Drenthe in de inhoudelijk adviesraad voor KPI-K. Dit alles om samenhang te krijgen in een beoogde kpi-aanpak

Validatie doelbereik

Bij validatie wordt gekeken naar de relatie tussen een kpi-score en het doelbereik. Met de KPI-systematiek wordt gestuurd op duurzaamheidsprestaties van boeren die de boer zelf kan beïnvloeden. Deze prestaties vormen de juiste condities voor het bereiken van de NPLG-doelen en de overige doelen voor kringlooplandbouw. De relatie tussen een duurzaamheidsprestatie op bedrijfsniveau en een doel (bijvoorbeeld op gebiedsniveau) is meestal niet 1 op 1 (causaal) te leggen. Immers, er zijn ook externe factoren die buiten de invloed van de boer vallen, maar wel van invloed zijn op het uiteindelijke doelbereik. Met een goede wetenschappelijke onderbouwing, aanvullende analyse/monitoring en een praktijktoets in kpi-pilotgebieden vanuit het onderzoekstraject KPI-Kringlooplandbouw kan wel aannemelijk worden gemaakt dat goede kpi-scores positief bijdragen aan het halen van de doelen.

Met andere woorden: een 100% geborgde kpi-systematiek biedt goede garantie voor hoe waarheidsgetrouw een meting of berekening is, het levert ook hard bewijs voor het inboeken van milieuwinst zoals de verminderde uitstoot van ammoniak, maar biedt daarmee nog niet vanzelfsprekend de garantie op doelbereik. Echter moet hier ook de opmerking worden gemaakt dat we met elkaar voor grote opgaven staan en dat de andere oplossingen zoals structuurmaatregelen en middelvoorschriften ook hun beperkingen kennen. Structuurmaatregelen kosten veel tijd en geld en met middelvoorschriften wordt niet altijd het doelbereik gehaald wat vooraf wetenschappelijk was verwacht. Het zal gaan om een combinatie van instrumenten. Daar zetten we in Drenthe op in.

Groot draagvlak

De verwachting is dat de genoemde deelnemersaantallen van 600 melkveehouders en 250 akkerbouwers worden gehaald. Drentse boeren staan open voor deelname aan doelsturing gezien de grote belangstelling voor Duurzaam Boeren Drenthe, waar bijna de helft van de Drentse melkveehouders aan deelneemt. Boeren spreekt het aan dat het ondernemerschap bij hen

blijft en zij mogen sturen op doelen. Als dit maatregelpakket een hogere beloning en waardering geeft in beleidsruimte is dit voor een grote groep interessant. Belangrijk aspect hierbij is het vraagstuk rondom databeschikbaarheid en de infrastructuur. Het is daarom van groot belang dat dit maatregelpakket samen met de agrarische sector wordt ontwikkeld en uitgevoerd.

Uit ervaring in Drenthe blijkt dat stimulerend beleid beter werkt dan afrekenen. Het stimuleert ondernemerschap, denkkraft van boer. Deze aanpak past bij de praktijk. Dat is de reden waarom provincie Drenthe kiest voor deze aanpak en bijvoorbeeld niet om een landbouwvorm bij boeren op te leggen zoals biologisch. Wij vinden dat het onze rol is om doelen mee te geven en dat we het vakmanschap bij de boer moeten laten.

In Drenthe hebben we al praktijkervaring opgedaan met KPI's, door gewoon te starten in de praktijk:

- 232 melkveehouders namen deel aan Duurzame Melkveehouderij Drenthe zie evaluatierapport: [Doelsturing kans voor duurzame toekomst landbouw en natuur - Provincie Drenthe](#)
- 387 melkveehouders (de helft van de Drentse melkveehouders!) nemen vrijwillig deel aan project Duurzaam Boeren Drenthe ([Beloningsregeling melkveehouderij - Duurzaam Boeren Drenthe](#))
- In 2022 en 2023 liep een pilot met 14 akkerbouwers. In februari 2024 heeft dit vervolg gekregen in een pilot Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw waar 50 Drentse akkerbouwers aan deel kunnen nemen.

Beloningsregeling Drenthe: KPI's voor Duurzaam Boeren Drenthe in 2023 en 2024

Onderstaand een overzicht van de KPI's met verschillende streefwaarden en daaraan een beloning in euro's gekoppeld. Dit betreft een beloningsregeling per jaar, gebaseerd op de resultaten van de Kringloopwijzer en gecombineerde opgave.

Als voorbeeld; een ammoniakemissie in de Kringloopwijzer van 2023 van 50 of tussen 41-50 kg ammoniak per hectare levert een beloning op van € 200. Wanneer de melkveehouder erin slaagt om in de Kringloopwijzer van 2024 het resultaat op ammoniakemissie verder te verlagen tot 40 of onder de 40 kg ammoniak per hectare, wordt er een beloning ontvangen van € 300 over deze kpi in 2024. De hoogte van totale beloning is dus afhankelijk van de duurzaamheidsprestaties.

Kritische Prestatie Indicatoren Melkveehouderij



	Score	Euro's
1. Ammoniakuitstoot (kg NH3/ha)	≤ 40	300
	≤ 50	200
	≤ 60	150
2. Weidegang (uur/jaar)	≥ 2160	600
	≥ 1440	300
	≥ 720	200
3. Ruw eiwit in rantsoen (g RE/kg ds)	≤ 155	700
	≤ 160	350
	≤ 165	200
4. Tankmelkureum (mg/100 g)	≤ 18	700
	≤ 19	350
	≤ 20	200
5. % Eiwit van eigen land	≥ 65%	700
	≥ 60%	350
	≥ 55%	200
6. Gewasrotatie-index	≥ 0.8	250
	≥ 0.7	200
	≥ 0.6	150

7.	Totale milieubelasting gewasbeschermingsmiddelen	max. beloning	500
	<i>Milieubelastingspunten bodemleven*</i>	≤ 100	500
		≤ 200	250
		≤ 300	150
		≤ 400	100
	<i>Milieubelastingspunten grondwater*</i>	≤ 100	500
		≤ 200	250
		≤ 300	150
		≤ 400	100
	<i>Milieubelastingspunten oppervlaktewater*</i>	≤ 100	500
		≤ 200	250
		≤ 300	150
		≤ 400	100

8.	Fosfaatbodemoverschot (kg P2O5/ha)	≥ -5 - ≤ 5	250
		≥ -10 - ≤ 10	200

9.	Koolstofbalans		
	Insturen gegevens uit Kringloopwijzer		50

10.	Stikstofbodemoverschot (kg N- totaal/ha)	max. beloning	700
	<i>Grasland (kg N/ha)</i>	80	700
		105	350
		130	250
		155	150
	<i>Maisland (kg N/ha)</i>	45	700
		55	350
		70	250
		80	150
	<i>Bouwland (kg N/ha)</i>	45	700
		60	350
		75	250
		95	150

11.	Broeikasgasemissie (CO2-eq /kg meetmelk)	≤ 775	250
		≤ 1000	200
		≤ 1100	150

Bron: [Beloningsregeling melkveehouderij - Duurzaam Boeren Drenthe](#)

BIJLAGE 2 PLAN VAN AANPAK SPOOR 1 EN 2

In deze bijlage wordt het plan van aanpak op de doorontwikkeling van de kpi's omschreven.

Er wordt ingezet op het volgende:

- a. Voortzetten van Duurzaam Boeren Drenthe in 2025 en 2026 (akkerbouw / melkveehouderij)
- b. Draaien van 2 pilots in verschillende Drentse gebieden
- c. Beloning voor geborgde kpi's

A. Voorzetten van Duurzaam Boeren Drenthe in 2025 en 2026

Akkerbouw

Plan van aanpak voor akkerbouw wordt samen met Boerenverstand, Farmmaps, Wur, BO Akkerbouw en ketenpartijen ontwikkeld op basis van pilot 2024. In november en december 2024 werving van deelnemers.

Melkveehouderij

Start 2^e kwartaal 2024

1. Is aanpassing nodig aan de KPI set?

Actie:

- a. Volgen landelijke ontwikkelingen KPI-K, eigen Drentse ervaringen en pilots
2. Is aanpassing drempel- en streefwaarde nodig?
 - a. Volgen inzichten onderzoeken KPI-K kennisconsortium
 - b. Volgen inzichten provinciale doelen NPLG (zie traject spoor 1 gebiedspilot 1 t/m 4)
 - c. Bijvoorbeeld naar gebied
3. Projectorganisatie wijzigingen nodig?
4. Dataverwerking aanpassingen nodig?
 - a. Volgen ontwikkelingen KPI-K Governance
5. Beloningen bepalen
 - a. Stapeling van beloning - nieuwe beloners benaderen
 - b. Ontwikkelen van een beloningssysteem dat recht doet aan de inspanningen die nodig zijn van de boeren en aantrekkelijk is. Het beloningssysteem moet passend zijn binnen de staatssteunkaders. Onze huidige regeling valt onder de-minimis en daar lopen we al tegen de staatssteunkaders omdat andere regelingen zoals de vergoeding voor behoud graslandareaal (in het kader van derogatie) ook onder de-minimis valt. Landelijke ontwikkeling volgen KPI-Kringlooplandbouw zij werken aan een handreiking. Mogelijkheden om te verkennen: via de nieuwe Landbouw Vrijstellings Verordening, onderbrengen in het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid en onderbrengen in de catalogus Groen Blauwe Diensten.
 - c. Andere vormen van belonen mogelijk vanuit provincie of andere partijen?
6. Borging en monitoring – aanpassingen nodig?
 - a. Welke inzichten komen uit KPI-K? Al ervaringen uit spoor 1 gebiedspilot
 - b. Welk borging en monitoring niveau nodig voor uitbetaling
 - c. Welk borging en monitoring niveau nodig voor volgen DPLG?
7. Regeling openen – november 2024
8. Deelnemers werven voor 31-12- 2024
9. Kennisprogramma melkveehouders
 - a. Studiegroepen, begeleiding, inspiratie etc.
10. Monitoren resultaten en uitbetalen beloning

B. Draaien van 2 pilots in verschillende Drentse gebieden:

1. *Keuze 2 gebieden*
 - a. Criteria: weging doelen in gebied, reeds bestaande initiatieven en intrinsiek gemotiveerde mensen die samen aan de slag willen
 - b. Gesprekken in gebied, draagvlak
 - c. Koppelkansen andere projecten in de gebieden
2. *Van landelijke doelen naar provinciale doelen*
3. *Van provinciale doelen naar de doelen voor de 2 gebieden*

Mogelijk zit hier nog een tussenstap in: van provinciale doelen naar de 8 regio's en dan vanuit de regio's naar de 2 gebieden
4. *Keuze set van kpi's*
 - a. De keuze voor de set van kpi's baseren we op KPI K Governance informatie aangevuld met de ervaringen zoals we opdoen in Duurzaam Boeren Drenthe. Toetsen van de landelijke ontwikkelingen en Drentse experimenten is een continue proces. Het doel is om te komen tot een set van kpi's wat stuurt op duurzame landbouw zonder discussie over de input van de kpi's. Door ammoniakemissie per hectare uit te drukken, ervaren we dat zowel ammoniakemissie als ook hectares kunnen variëren per jaar. Dit maakt het duiden van de kpi ingewikkeld. In de pilot juist diverse KPI's meenemen bijv.: NH3 per kg meetmelk en hectare, CO2 eq per hectare en kg meetmelk.
 - b. Tijdens pilot ervaren waar boeren tegenaan lopen bij invullen kringloopwijzer versus rekenregels
5. *Bepalen drempel- en streefwaarden per kpi voor de 2 gebieden*
 - a. Op gebiedsniveau bepalen drempel- en streefwaarde voor de kpi's
 - b. Op bedrijfsniveau bepalen drempel- en streefwaarde voor de kpi's waar dat voor mogelijk is
Hoe kpi's doorvertalen van gebied naar bedrijf, zijn er kpi's die alle boeren in het gebied op bedrijfsniveau moeten halen, welke afspraken maak je onderling over het verdelen van de opgave tussen bedrijven?
6. *Borging*

Om milieuwinst in te boeken (zoals de reductie vermindering van ammoniakemissie) is belangrijk om zeker te weten dat de gemeten waarden goed worden geïnterpreteerd en dat de berekende KPI-score met de juiste data en rekenregels tot stand zijn gekomen. Ook is een goede nulmeting nodig, om de ingeboekte milieuwinst te borgen.

In de pilot zetten we diverse methoden in om scores te berekenen en leggen we de uitslagen naast elkaar om de betrouwbaarheid van de methoden na te gaan, de administratieve last en de kosten van alle methoden. Dit doen we in afstemming met KPI-K. Dit geeft input voor de implementatie van doelsturing. De volgende methoden worden ingezet:

 - a. Diverse methoden inzetten om kpi's te berekenen, oa. Kringloopwijzer en stoffenbalans
 - b. Inzetten van sensoren om real-time te meten en vergelijken met berekende uit methode onder a.
 - c. Metingen op percelen, koppelkansen met andere trajecten vanuit water, bodem etc.
 - d. 0-meting
7. *Datatransport en -verwerking*

Aansluiten bij leveranciers van de gekozen methoden onder punt 6.
Onafhankelijke partij tussen provincie en de gebieden zetten die alle scores verwerken en analyses maken
8. *Beloning bepalen*

Samen met boeren en landbouwpartners 'spelregels' maken hoe kpi systematiek gaat werken, tegenover welke beloning (euro's en ruimte beleid) welke borging geldt. Zodat aanpak betrouwbaar is, dit voor boeren perspectief geeft en de behaalde emissies aantoonbaar met kpi systematiek ingeboekt kunnen worden als reductiewinst. Randvoorwaarde is dat de boeren geen extra administratieve lasten krijgen van deze kpi systematiek.

9. Uitkomsten pilot inbrengen doorontwikkeling spoor 2.

Output: Een aanzet tot een landelijk systeem van borging, validatie en monitoring van kpi's dat wordt ingezet voor doelsturing op bedrijfs- en gebiedsniveau.

Betrokken partijen: boeren uit 2 gebieden, projectleider, Rijk, ketenpartijen, provincie, waterbedrijf, waterschappen, onderzoek, landbouw- en natuurpartners welke actief zijn in gebied.

C. Beloning voor geborgde kpi's

Borging gaat over hoe zeker / waarheidsgetrouw de data zijn waarmee een KPI-score wordt berekend. Om milieuwinst in te boeken (zoals de reductie van ammoniakemissie) is belangrijk om zeker te weten dat de gemeten waarden goed worden geïnterpreteerd en dat de berekende kpi-score met de juiste data en rekenregels tot stand zijn gekomen. Ook is een goede nulmeting nodig, om de ingeboekte milieuwinst te borgen. Binnen het landelijke onderzoek van KPI-Kringlooplandbouw wordt gewerkt aan deze verbeterde borging, bijvoorbeeld door inzet van sensoren, het inrichten van een certificeringsproces of het uitvoeren van administratieve cross-checks. De Kringloopwijzer en stoffenbalans worden vaak genoemd rondom dit onderwerp.

1. Landelijke werkgroep opstarten met vertegenwoordiging provincies met daarin projectleiders monitoring NPLG.
2. In die landelijke werkgroep diverse sporen (NEMA, Stoffenbalans etc.) onderzoeken hoe reducties via kpi systematiek in te boeken zijn.
3. Uit deze werkgroep wordt duidelijk van welke kpi's de milieuwinst vanaf 2025 is in te boeken

Voorwaarden:

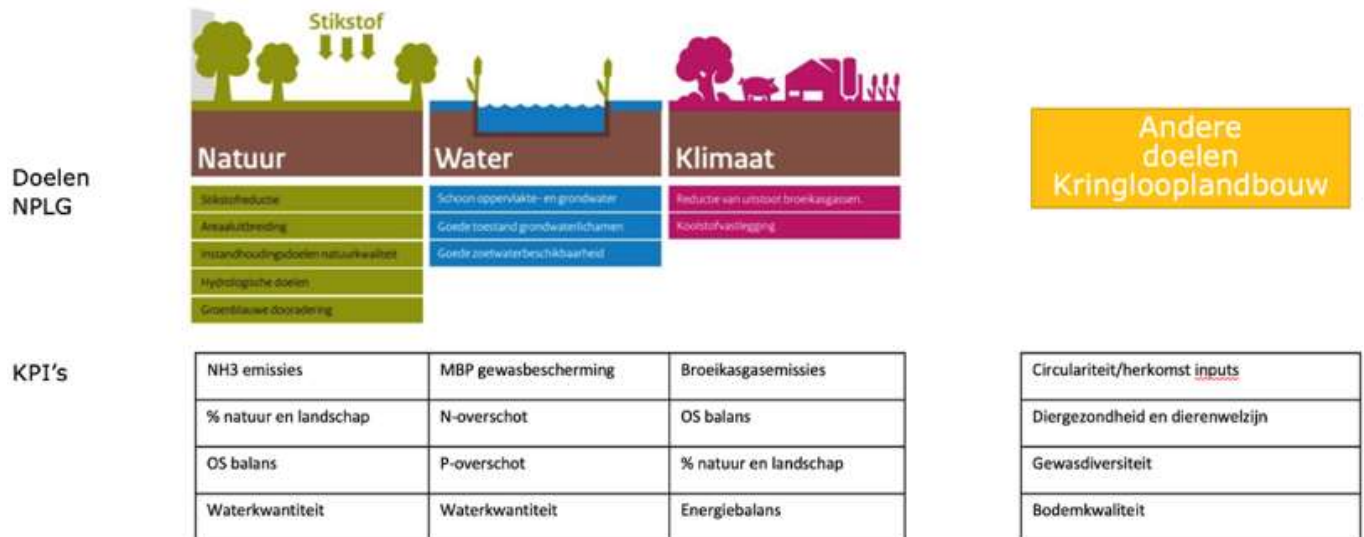
- Juiste data
 - Juiste rekenregel
 - Nulmeting
 - Welke bronnen? kunnen we gebruiken
 - Welke informatie is nodig voor provincie om te kunnen inboeken
4. Het inboeken van reductiewinst vraagt om duidelijke spelregels voor de boeren en voor de overheid. Het is van belang om Samen met de agrarische sector deze spelregels ontwikkelen. Dit is tevens onderdeel van gebiedspilot.
 5. De geborde kpi's willen we hoger gaan belonen. Hoe zorgen dat er geen afwenteling plaatsvindt op andere doelen. Dit vraagstuk is onderdeel van KPI- Kringlooplandbouw Governance.
 6. Bepalen drempel- en streefwaarde van de kpi's
 - a. Vanuit het Rijk verwachten wij een berekeningssystematiek voor bepalen van de waarden.
 7. Dataverwerking: aansluiten bij hetgeen uit KPI-Kringlooplandbouw Governance komt
 8. Borging en monitoring
 - a. Welk borging en monitoring niveau nodig voor uitbetaling
 - b. Welk borging en monitoring niveau nodig voor volgen DPLG?
 9. Projectorganisatie inrichten
Afhankelijk van keuzes ten aanzien van borging en monitoring projectorganisatie inrichten. Duurzaam Boeren Drenthe is opgezet om melkveehouders te stimuleren middels een beloning op kpi's om stappen te zetten richting een duurzame landbouw. Voor doelsturing middels kpi's moet een nieuw traject opgezet worden, want hiervoor gaan andere spelregels en mogelijk andere waarden gelden.
 10. Kennisprogramma uitwerken
 - a. Deelnemers ondersteunen met welke concrete acties op het erf verbetering in resultaat mogelijk zijn.

BIJLAGE 3 OVERZICHT VAN DE KPI'S EN DOELREALISATIE

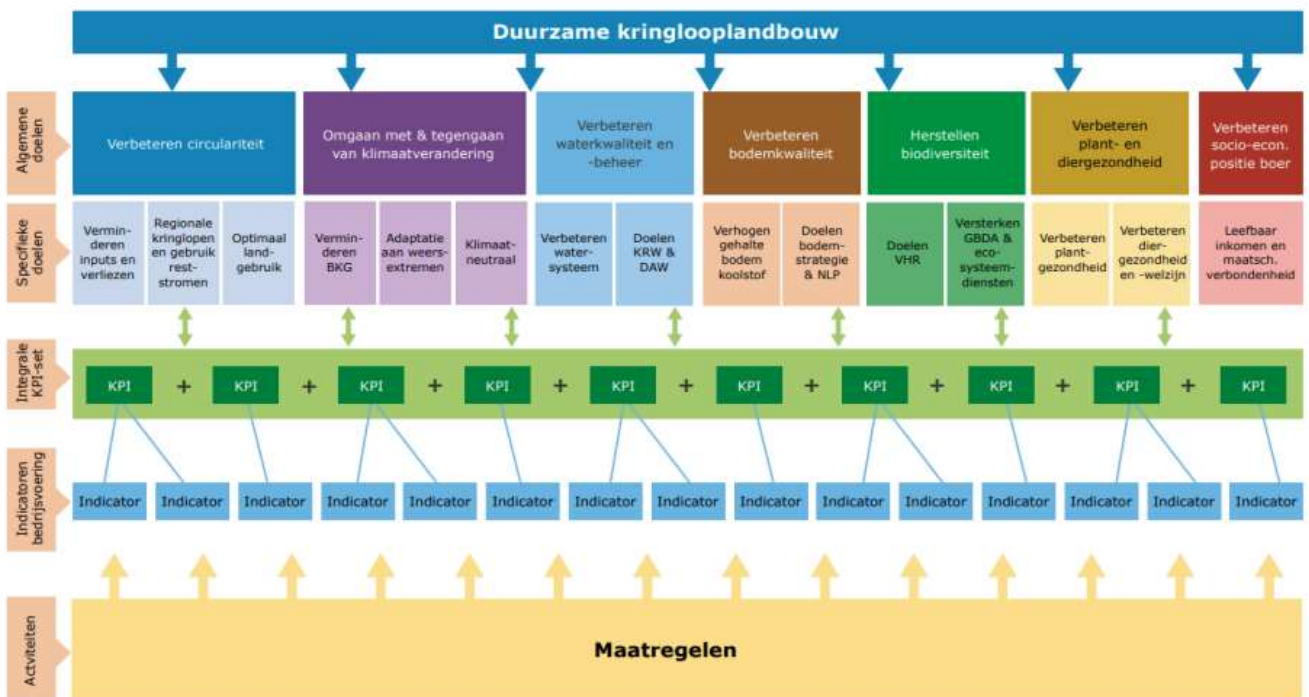
Deze bijlage bestaat uit 2 onderdelen:

- Gecomprimeerd overzicht samenhang NPLG-doelen en kpi's
- Samenhang tussen de doelen, de subdoelen, de kpi's en de maatregelen op bedrijfsniveau

A. Gecomprimeerd overzicht samenhang NPLG-doelen en kpi's



B. Samenhang tussen de doelen, de subdoelen, de KPI's en de maatregelen op bedrijfsniveau



Figuur 2.2 Conceptueel kader KPI-K-systematiek: samenhang algemene en specifieke doelen, KPI's en maatregelen. BKG = broeikasgassen, KRW = kaderrichtlijn water, DAW = Deltaplan agrarisch waterbeheer, NPL = nationaal programma landbouwbodems, VHR = vogel- en habitat richtlijn, GBDA = groenblauwe dooradering.

Bron: Toepassing van kritische prestatie-indicatoren voor de landbouw, rapport WUR 2023-164A

Tabel 7.3 Overzicht van emissiebesparende maatregelen om de bedrijfsvoering op melkveebedrijven aan te passen¹⁾

No.	Maatregel	Specificatie	NH ₃ -reductie bedrijfsemissies (%)
1	Verlaging ruw eiwitgehalte veevoer	Verlaging met 7 g RE/kg droge stof	5
2	Verlaging jongveebezetting	Verlaging met 1 stuk jongvee per 10 stuks melkvee, waarbij ontstane fosfaatruimte niet wordt opgevuld met melkvee	1
3	Verhoging aantal uren weidegang	Verhoging met 180 uur van gemiddeld 1031 uur per jaar per koe naar 1211 uur	3
4	Mest verdund uitrijden met zodenbemester op grasland	Verdunning van 0,5 deel water op 1 deel mest	15
5	Mest uitrijden onder optimale omstandigheden	75% van de jaarlijkse hoeveelheid toegediende mest wordt in het voorjaar uitgereden	10
6	Nauwkeuriger mest uitrijden op grasland	Mest keurig in de rij bij sleepvoet/in de strook bij zodenbemester	5
7	Minder gebruik van kunstmest	Vermindering van 50 kg per ha	5
8	Afschaffen derogatie en invoering bufferstroken	170 kg N per ha en bufferstroken conform 7 ^e NAP	5
9	Verlaging veebezetting per ha	Maximaal 1,7 GVE/ha ²⁾	6

1) De literatuur is niet eenduidig over de emissiereducties van maatregelen om de bedrijfsvoering aan te passen. Op basis van de beschreven casussen in de literatuur hebben we een percentage emissiereductie vastgesteld voor onze berekeningen.

2) Alleen op bedrijven die nu een hogere veebezetting dan 1,7 GVE/ha hebben.

Bron:

Commissie Deskundigen Meststoffenwet (CDM) (2021)

Advies “Doorrekening bronmaatregelen stikstof in de melkveehouderij”; Wageningen, 9 juni

Reijs, J. A. Beldman, M. de Haan, A. Evers, G. Doornewaard en I. Vermeij (2021)

Perspectief voor het verlagen van NH₃-emissie uit de Nederlandse melkveehouderij; Verkenning van reductiepotentieel en economische impact op sectorniveau op basis van integrale doorrekening maatregelen op 8 representatieve melkveebedrijven; Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2021-052.

Evers, A.G., M.H.A. de Haan, G. Migchels, L. Joosten en M. van Leeuwen (2019)

Effecten van ammoniak reducerende maatregelen in bedrijfsverband; Scenariostudie voor proeftuin Natura 2000 in veenweidegebied; Wageningen Livestock Research, Rapport 1161.

Ipema, A.H., D. Goense en J.F.M. Huijsmans (2015)

Anticiperen op het weer om emissie arm mest uit te rijden; Low emission manure application by anticipating on the weather; Lelystad, Wageningen UR (University & Research centre) Livestock Research, Livestock Research Rapport 862.

Gies, E, T. Cals, H. Kros, W. Kuindersma en J.-C. Voogd (2023)

Aanvullende generieke stikstof- en klimaatmaatregelen; Een verkenning naar optionele aanvullende generieke maatregelen om de stikstof- en broeikasgasemissie te reduceren in Nederland. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

BIJLAGE 5 **Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie Noord Nederland ('Laaghangend Fruit' en 'Hooghangend Fruit')**

Openstelling Laaghangend Fruit 2023

Binnen de regeling van 2023 was advies voor 100% subsidiabel, tot een maximum van € 3.000 per agrarisch bedrijf. Daarnaast waren laagdrempelige fysieke investeringen subsidiabel, zoals omschreven in onderstaande, waarbij de subsidie-intensiteit 80% bedroeg van de subsidiabele kosten, met een maximum van € 60.000 per agrarische onderneming. De volgende typen advies en investeringen waren subsidiabel in 2023:

- a. Advies omtrent mogelijkheden voor het verhogen van het aantal uren weidegang van de veestapel.
- b. Advies omtrent mogelijkheden voor het verlagen van het ruw eiwitgehalte in het rantsoen van de veestapel, inclusief advies op het gebied van graslandmanagement met als doel een lager eiwitgehalte in het gras te realiseren. De streefwaarde is 150 g/kg DS, mogelijk zelfs nog lager, op basis van expertkennis.
- c. Advies m.b.t. de voor het betreffende bedrijf meest geschikte maatregelen om de ammoniakuitstoot te verlagen.
- d. Niet-productieve investeringen om de ammoniakemissie uit de stal te verminderen, nl.:
 - i. Mestrobots, met of zonder watersproeier. Voorwaarde is dat het vloeroppervlak minimaal 6 keer per dag gereinigd kan worden.
 - ii. Installaties en spoelleidingen voor het schoonsproeien van loopvloeren met water. Voorwaarde is meerdere malen daags sproeien met in totaal minimaal 10 liter water per m² bevuild oppervlak per dag.
 - iii. Registratiesystemen die de activiteit en/of het watergebruik van sproei-installaties of mestrobots bijhouden.
 - iv. Installaties, spoelleidingen en additieven voor het sproeien van (verdund) magnesiumchloride op traditionele roostervloeren. De doses zijn, op basis van voortschrijdend inzicht, inmiddels dermate laag dat deze in lijn zijn met de "normale" magnesiumbehoefte van productief grasland (een goede magnesiumvoorziening is o.a. belangrijk voor het voorkomen van de zgn. kopziekte, een gebreksziekte, bij rundvee). Deze worden nu alleen niet als kunstmest op het land toegediend, maar in de stal aan de koemest toegevoegd middels sproeien van de vloer.
 - v. Aanleg of uitbreiding van opslag- en opvangcapaciteit voor regenwater en van capaciteit voor mestopslag alleen in combinatie met een van de bovenstaande maatregelen. Dit faciliteert het bovengenoemde schoonsproeien van loopvloeren en het onder emissiearme weersomstandigheden uitrijden van mest.

Openstelling Laaghangend en Hooghangend Fruit 2024, 2025 en 2026

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de maatregelenlijst voor de openstellingen in 2024. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bevindingen van de eerste twee tranches en een eerste verkenning naar het effect van de maatregelen door NMI Wageningen (Bussink, 2023). Naast de openstellingsbesluiten wordt ook de regeling zelf aangepast.

Wijzigingen worden overwogen op o.a. de volgende punten:

- a. De regeling zodanig aan te passen dat ook openstellingen in het kader van het "Hooghangend Fruit"/gebiedsgericht versnellen kan accommoderen. Dit zal o.a. betrekking hebben op het mogelijk maken van openstellingen met een hoger maximaal subsidiebedrag (€160k i.p.v. €60k).
- b. Momenteel is in de regeling vastgelegd dat subsidies worden toegekend op volgorde van binnenkomst van de aanvragen. Artikel 9 van de regeling kan echter zodanig gewijzigd worden dat in de openstellingsbesluiten kan worden afgeweken van deze prioritering. Dit maakt het bijvoorbeeld mogelijk om in de openstellingsbesluiten collectieven of coöperaties, die gezamenlijk willen investeren, voorrang te geven. Dit geeft kleinere melkveehouders een betere positie. Daarnaast kan hiermee geprioriteerd worden op basis van de te verwachten emissie- of depositiereductie, om zo het effect van de regeling te verbeteren. In het kader van het Hooghangend Fruit wordt het hiermee ook mogelijk om openstellingen alleen te richten op bepaalde gebieden.
- c. In de nieuwe openstellingsbesluiten zullen mestrobots alleen nog worden opgenomen in de maatregelenlijst onder de voorwaarde dat deze worden gecombineerd met b.v. het afdekken van een vloer met rubber matten, zodat de hoogste emissiereductie wordt behaald. Hierover worden momenteel nog experts geconsulteerd.
- d. Er komt een mogelijkheid om desgewenst schotten aan te brengen tussen de budgetten voor de verschillende maatregelen, zodat er een maximum kan worden gesteld aan het aantal aanvragen voor één bepaalde maatregel (zoals mestrobots).
- e. Met wijzigingen als c. en d. kan gestuurd worden op de maatregelen met de hogere reductiepercentages.
- f. Advies omtrent het verlagen van het ruw eiwitgehalte in het rantsoen, zoals dat subsidiabel was in 2023, heeft waarschijnlijk meer effect als dit op een terugkerende/periodieke basis wordt gegeven. Beter nog is het om te werken in studiegroepen, die periodiek bij elkaar komen, zoals in de [Praktijkpilot Koe en Eiwit](#) (een initiatief van werkgroep 'Stikstof en Veevoer', samen met het ministerie van LNV). Omdat het aantal beschikbare deskundigen in Drenthe al snel een beperking vormt voor het breder uitrollen van deze studiegroepen, willen de noordelijke provincies nu insteken op een zgn. 'train de trainer'-benadering. Hierbij kunnen melkveehouders die interesse hebben, worden opgeleid tot

stikstofcoaches, zodat zij weer andere melkveehouders kunnen begeleiden en studiegroepen kunnen aanjagen. Dit model kan als volgt worden ingepast in de regeling:

- i. verzorgen van een compacte opleiding tot stikstofcoach voor melkveehouders.
 - ii. Vervolgens kunnen melkveehouders met een dergelijk certificaat als “ervaringsdeskundige” worden erkend in de Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie.
 - iii. Melkveehouders die gecoached willen worden door hun daartoe opgeleide collega’s, vragen een voucher aan via de Noordelijke Investeringsregeling. Deze kan hij dan bij de gecertificeerde agrariër inleveren.
 - iv. De gecertificeerde agrariër kan deze vouchers vervolgens inwisselen voor een vergoeding via de Noordelijke Investeringsregeling.
- g. Er wordt, op basis van de formule die zojuist beschreven is onder punt f., ook gedacht aan het opzetten van studiegroepen rondom het uitrijden van mest. Hiermee is een ammoniakreductie tot zo'n 20% te behalen, [op basis van onderzoek van DLV Advies](#). Ook voor het bevorderen van het uitrijden van mest onder gunstige (d.w.z. emissiearme) weersomstandigheden zijn mogelijkheden, die wellicht in een volgend stadium gesubsidieerd kunnen worden.
- h. Frequent(er) ontmesten van stalvloeren zal worden bevorderd via het subsidiabel maken van het afdichten van stalvloeren met verwijderbare rubbermatten en de aanschaf van mestrobots of -schuiven. Voor een dergelijke combinatie van technieken kan een maximum subsidie van €60k worden toegekend, op voorwaarde dat gegarandeerd wordt dat een monomestvergister en stikstofstripper of -kraker ook wordt geïnstalleerd (anders wordt de in de stal behaalde emissiereductie weer teniet gedaan bij het uitrijden van de mest). Voor de rubbermatten wordt waarschijnlijk als voorwaarde opgenomen dat ze geen RAV-factor moeten hebben, om juridische problemen te voorkomen. Een andere reden hiervoor is dat de regeling beoogt om de gerealiseerde stikstofwinst volledig ten goede te laten komen aan de natuur, en dus niet om mee te salderen. Daarnaast mogen ze niet worden aangebracht op bestaande emissiearme vloeren (die een RAV-erkenning hebben).

Voor de te subsidiëren maatregelen wordt, op basis van overleg met beleidsmakers, experts en stakeholders, vooralsnog gedacht aan:

- Investerings die het frequenter ontmesten van stallen mogelijk maken, om zo de stalemissies van stikstof en methaan te reduceren en een drempel voor monomestvergisting weg te nemen. Het gaat hier om (weer verwijderbare) rubber matten, mestrobots en -schuiven en opvangbakken voor mest.
- Inzet van stikstofstrippers en -krakers voor het verlagen van het gehalte aan ammoniakale stikstof in koemest. Door het verlaagde stikstofgehalte van de gestripte mest worden ook de veldemissies (van ammoniak) drastisch verlaagd en kunnen boeren de afbouw van de derogatie beter opvangen. Bodemkwaliteit en koolstofvastlegging profiteren ook en extra kunstmestgebruik wordt vermeden.
- Eventuele andere zgn. “doorbraakinnovaties”, die zowel technisch, juridisch, economisch als maatschappelijk goed presteren, aan de maatregelenlijst worden toegevoegd. Hierbij wordt in het bijzonder gekeken naar de opbrengst van het nieuwe Regieorgaan Versnellen Innovatie Emissiereductie Duurzame Veehouderij, ook voor borging en monitoring.

Tenslotte is het wenselijk om in openstellingsbesluiten op te nemen dat stikstofstrippers en -krakers gebruik maken van duurzame energie (van zon op staldaken, kleine windmolens of monomestvergisting).

In onderstaande wordt per maatregel ingegaan op de te realiseren reducties van de stikstof- en methaanemissies (het laatste alleen voor de maatregelen waar dit van toepassing is).

- a. Advies omtrent verhogen van het aantal uren weidegang. De te verwachten emissiereductie is 5% per 720 uur, conform de RAV.
- b. Advies omtrent het verlagen van het ruw eiwitgehalte in het rantsoen van de veestapel, met als streefwaarde is 150 g/kg DS. Te verwachten emissiereductie is ca. 1% per g eiwit/kg DS. Uitgaand van een huidig gemiddelde van 165 g eiwit/kg DS, is hiermee dus maximaal ca. 15% generieke emissiereductie te realiseren.
- c. Advies m.b.t. de voor het betreffende bedrijf meest geschikte maatregelen om de ammoniakuitstoot te verlagen.
- d. Niet-productieve investeringen om de ammoniakemissie uit de stal te verminderen, nl.:
 - i. Robot met watersproeier die 10-12 maal per etmaal de vloer reinigen hebben, op basis van Bussink (2023, zie bijlage 7) een te verwachten emissiereductie van 5% op bedrijfsniveau. Voor een betere emissiereductie wordt momenteel in overleg met experts overwogen om mestrobots in 2024 alleen nog te subsidiëren onder de voorwaarde dat deze worden gecombineerd met het afdichten van de stalvloer met rubber matten.
 - ii. Schoonsproeien van loopvloeren met water. Bij meerdere malen daags sproeien met in totaal minimaal 10 liter water per m² bevuild oppervlak per dag, is de te verwachten emissiereductie max. ca. 24% op bedrijfsniveau.
 - iii. Registratiesystemen die de activiteit en/of het watergebruik van sproei-installaties of mestrobots bijhouden.
 - iv. Sproeien van (verdund) magnesiumchloride op traditionele roostervloeren. Te verwachten emissiereductie is max. ca.

13% op bedrijfsniveau, op basis van recent onderzoek door WUR/Dairy Campus Fryslân. De te hanteren doses zijn, op basis van voortschrijdend inzicht, inmiddels dermate laag dat deze in lijn zijn met de “normale” magnesiumbehoefte van productief grasland (een goede magnesiumvoorziening is o.a. belangrijk voor het voorkomen van de zgn. kopziekte, een gebreksziekte, bij rundvee). Deze worden nu alleen niet als kunstmest op het land toegediend, maar in de stal aan de koemest toegevoegd middels sproeien van de vloer.

- v. Aanleg of uitbreiding van opslag- en opvangcapaciteit voor regenwater en van capaciteit voor mestopslag alleen in combinatie met een van de bovenstaande maatregelen. Dit faciliteert het bovengenoemde schoonsproeien van loopvloeren en het onder emissiearme weersomstandigheden uitrijden van mest.
- vi. Met frequent ontmesten van stalvloeren, vergisten en stikstofstrippen is, op basis van recent onderzoek ([Verdoes et al., 2023](#)), op bedrijfsniveau een reductie van de ammoniakemissie mogelijk is van 46%. Tegelijkertijd kunnen methaanemissies uit mest en stal (dus exclusief enterische fermentatie) worden gereduceerd met 78%, op basis van [Verdoes et al. \(2023\)](#). Aangenomen dat de emissies uit mest ca. 20% uitmaken van de totale methaanemissies van rundvee (de rest is afkomstig van enterische fermentatie), betreft het hier een maximale emissiereductie van ca. 20% x 78% = ca. 15,6%.

Met stikstofkraken zijn reducties van de veld- en stalemissies, dus van de ammoniakemissies op bedrijfsniveau, van ca. 62% mogelijk (communicatie JOZ, december 2023).

Doel

Het doel van de AgroAgenda Noord-Nederland is om te werken aan 'Top-Voedsel uit een Rijk Landschap'. Daarbij staat voorop dat de landbouw waarde toevoegt op economisch, ecologisch en sociaal terrein. De opgaven in Nederland op het gebied van stikstof, klimaat, waterkwaliteit, biodiversiteit en landschap maar ook die op het gebied van gezond voedsel en werkgelegenheid maken deel uit van Top-Voedsel uit een Rijk Landschap. Het experimenteergebied en de gelijkwaardige inbreng van boeren in het gebiedsproces horen bij de uitvoeringslijnen 'experimenteren' en 'gebiedsgerichte aanpak'. Dat zijn twee van de uitvoeringslijnen in 'De route naar een waardenvolle landbouw'.

Deze uitvoeringslijnen kunnen het gebiedsproces sterk versnellen doordat:

- De AgroAgenda en haar partners gezamenlijk werken aan de opgaven in het gebied;
- Experimenteren met bedrijfssystemen en nieuwe vormen van bedrijfsvoering. Ook experimenteren met nieuwe samenwerkingsverbanden tussen bedrijven in de bedrijfsvoering en/of in delen van middelen, en gezamenlijke afzet versnelt het leren. Hierdoor groeit het vertrouwen dat er ook in de toekomst perspectief is voor een waardenvolle landbouw. Natuurlijk gaat het om experimenten die bijdragen aan de opgaven en die passen in het gebied met de richting van de AgroAgenda, Top Voedsel uit een Rijk Landschap als ijkpunt. De experimenten worden begeleid door onderzoekers;
- In het gebiedsproces boeren worden gehoord en kunnen daardoor makkelijker worden betrokken bij het meedenken over mogelijke ontwikkelrichtingen.

De experimenteeraanpak wordt ingezet in heel Noord-Nederland, net als nu. De ondersteuning van en door boeren in gebiedsprocessen wordt ingezet in die gebieden waar de provincies de gebiedsgerichte aanpak inzetten en in gebieden waar de boeren kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak. Voor de experimenteeraanpak is soms ruimte in regels nodig. Daarover zijn we (de vijf experimenteergebieden) met LNV in gesprek om in de komende jaren deze aanpak te versterken.

Experimenteergebied

Noord-Nederland is in de vorige kabinetsperiode door LNV aangewezen als experimenteergebied. Dat biedt de mogelijkheid om innovaties vanuit de praktijk te testen. De experimenteergebieden pleiten samen voor versterking van de experimenteerstatus. We merken dat er veel energie vrij komt in de gebieden door de mogelijkheid ruimte in regels te krijgen. Soms blijkt ook dat voor heel waardevolle experimenten geen ruimte in regels nodig is maar wel begeleidend onderzoek (monitoring). De vijf experimenteergebieden vragen in de komende jaren helderheid over randvoorwaarden als experimenteeruimte, inhoud, methodiek en structurele financiële middelen voor programmamanagement en gedegen monitoring.

Gelijkwaardige inbreng boeren in gebiedsproces

In de gebiedsprocessen die al lopen (Veenweide, Schiermonnikoog, Fochteloerveen, gebiedsofferte) blijkt dat het lastig is om de boeren gelijkwaardig aan tafel te hebben. Alle andere stakeholders hebben veel menskracht om hun belang onder de aandacht te brengen. De boeren hebben die ondersteuning niet en hebben ook geen vanzelfsprekende afgevaardigden. In ieder gebied is er budget nodig om de boeren een gelijkwaardige positie te geven. Met dat budget kunnen de boeren mensen inzetten om hen bij te staan in hun voorbereiding van overleggen en om zelf met voorstellen te komen. Bovendien zal in ieder gebiedsproces aandacht nodig zijn om te komen tot een goede vertegenwoordiging van de boeren aan tafel. Een goede afvaardiging vraagt een goed proces. De boeren die de vertegenwoordigers worden, krijgen vergoeding voor hun inzet.

Bijlage 7. Adviezen over maatregelen ter vermindering van ammoniakemissie; quickscan

[Toekomstgerichte landbouw - Bijlage 8. Notie ammoniak K0018 NMI.pdf - Dossier weergave \(sharepoint.com\)](#)

(separate PDF)

12 pagina's .

BIJLAGE 8 UITGEBREIDE KOSTENRAMING

Bijgevoegde kostenraming betreffen de kosten over de jaren 2024, 2025 en 2026 en zijn niet geïndexeerd conform de financiële uitgangspunten. In de template data maatregelpakket provincie zijn de bedragen geïndexeerd ingevuld.

Omschrijving naar spoor (Bedragen * € 1.000)		2024	2025	2026	Som van totale programma
Spoor 1 en 2 KPI -systematiek		400	18.500	26.100	45.000
	KPI beloning Duurzame Melkveehouderij Drenthe (600 melkveehouders met een maximale beloning van € 10.000 per jaar vanaf 2025)	200	6.000	6.000	12.200
	KPI-beloning pilot BMA akkerbouw (250 akkerbouwers met een maximale beloning van € 10.000 per jaar vanaf 2025)	0	2.500	2.500	5.000
	Gebiedsgerichte pilots (inschatting)	200	2.500	2.500	5.200
	Pilot; geborgde kpi's (€ 500.000 dataverzameling; 2025: 100 melkveehouders met een maximale beloning van € 50.000, aangevuld met € 20.000 voor aanschaf sensoren per bedrijf. In 2026: 200 melkveehouders idem als 2025, aangevuld met kosten voor onderzoek, meten, rapporteren etc)	0	7.500	15.100	22.600
Spoor 3 Stimuleren van investeringen en innovaties. (Laaghangend Fruit: 450 aanvragen x € 60.000 / Hooghangend Fruit: 200 aanvragen x € 160.000 / onderzoek naar managementmaatregelen met aanzienlijke potentie (circa 4 miljoen))		12.600	25.200	25.200	63.000
Spoor 4 Kennisregeling bedrijfsadvies, coaching en demonstraties (max 250 vouchers van € 20.000 per bedrijf)		700 (35 vouchers)	2.140 (107 vouchers)	2.160 (108 vouchers)	5.000
Spoor 5 Omschakelregeling		6.850	€9.390	9.510	25.750
	Programmakosten max 2 jaar, € 80.000 per jaar per bedrijf aan omschakelverlies)	400 (5 bedrijven)	2.240 (28 bedrijven)	2.360 (29 bedrijven)	5.000
	Waardeverschillen	6.250	6.250	6.250	18.750
	Groenblauwe dooradering	200	900	900	2.000
Spoor 6 Experimenteergebied AgroAgenda Noord-Nederland		1.800	3.600	3.600	9.000

Spoor 7 Waardeverschil grond regeling piekbelasting	14.483	14.483	14.483	43.450
Spoor 8 Waardeverschillen van grond en bedrijfslocaties	29.810	29.810	29.810	89.430
Subtotaal				280.630
Uitvoeringskosten Spoor 1 t/m 6 (10%)				14.775
Uitvoeringskosten Spoor 7 en 8 (5%)				6.644
Uitvoeringskosten <i>Gebiedsgerichte maatregelen (15%)</i>				15.553
Totaal Generiek excl. inflatiecorrectie				317.602
Inflatiecorrectie				15.443
Totaal Generiek incl. inflatiecorrectie				333.045

Voor spoor 1 en 2 – KPI-systematiek - willen we expliciet opmerken dat hier het bedrag dat benodigd is voor 2024-2026.

De beloning voor geborgde kpi's is een traject dat t/m 2035 loopt; hiervoor zullen in volgende maatregelpakketten extra financiële middelen worden aangevraagd